

Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsi

BİRİNCİ SEKSIYA

RAFİQ ƏLİYEV (RAFIG ALIYEV) AZƏRBAYCANA QARŞI məhkəmə işi

(Ərizə № 45875/06)

QƏRAR

Strasburq

6 dekabr 2011-ci il

Qəti qərara çevrilmə tarixi:

03.05.2011

Bu qərar Konvensiyanın 44-cü maddəsinin 2-ci bəndində göstərilən hallarda qəti qərara çevriləcəkdir. O, redaktə xarakterli dəyişikliklərə məruz qala bilər.

Rafiq Əliyev Azərbaycana qarşı məhkəmə işində,

Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsi (Birinci Seksiya),

hakimlər:

Nina Vayiç (*Nina Vajić*), *sədr*,

Elizabet Ştayner (*Elisabeth Steiner*),

Xanlar Hacıyev (*Khanlar Hacıyev*),

Miryana Lazarova-Traykovska (*Mirjana Lazarova Traykovska*),

Culiya Lafranke (*Julia Laffranque*),

Linos-Aleksandre Sislianos (*Linos-Alexandre Sicilianos*),

Erik Möze (*Erik Møse*),

habelə Seksiya katibinin müavini Andre Vampakdan (*André Wampach*) ibarət tərkibdə Palatada iclas keçirərək,

15 noyabr 2011-ci ildə qapalı müşavirə keçirərək,

həmin tarixdə qəbul edilmiş aşağıdakı qərarı elan edir:

PROSEDUR

1. İş İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqların müdafiəsi haqqında Konvensiyanın (“Konvensiya”) 34-cü maddəsinə əsasən Azərbaycan vətəndaşı cənab Rafiq Şövlət oğlu Orucov (“Ərizəçi”) tərəfindən 13 noyabr 2006-cı ildə Məhkəməyə təqdim edilmiş Azərbaycan Respublikasına qarşı ərizə (№ 45875/06) əsasında başlanıb.

2. Ərizəçini Londonda vəkillik fəaliyyəti ilə məşğul olan vəkillər xanım L. Ceyms (*L. James*) və Hern Hilldən olan krallıq vəkili (*Herne Hill QC*) lord Lester və Bakıda vəkillik fəaliyyəti ilə məşğul olan cənab M. Mustafayev təmsil ediblər. Azərbaycan Hökumətini (“Hökumət”) onun nümayəndəsi cənab Ç. Əsgərov təmsil edib.

3. Ərizəçi konkret olaraq iddia etdi ki, məhkəməyəqədər həbsdə saxlanıldığı müddətdə Konvensiyanın 3, 5, 6, 8, 13 və 14-cü maddələrində və Konvensiyanın 1 sayılı Protokolunun 1-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş hüquqları müxtəlif dövlət orqanları və məmurları tərəfindən pozulub.

4. 4 aprel 2007-ci ildə Birinci Seksiyanın sədri ərizə barəsində Hökumətə məlumat verməyi qərara aldı. Həmçinin qərara alındı ki, ərizəyə mahiyyəti üzrə baxılması onun qəbul edilənliyinə baxılması ilə eyni vaxtda həyata keçirilsin (29-cu maddənin 1-ci bəndi).

FAKTLAR

I. İŞİN HALLARI

5. Ərizəçi 1967-ci ildə anadan olub və Bakıda yaşayır. O, Azərbaycanda fəaliyyət göstərən iri özəl şirkətlərdən biri olan Azpetrol Beynəlxalq Holdinginin (“*Azpetrol International Holdings B.V.*”) Azərbaycandakı törəmə müəssisələrinin (mətnə bundan sonra müxtəlif törəmə müəssisələri və bölmələri də daxil olmaqla “Azpetrol” adlandırılacaq) baş direktoru idi.

A. Ərizəçiyə qarşı cinayət icraatı

1. Ərizəçinin həbsinin halları

a) Hadisələrə dair ərizəçinin versiyası

6. 19 oktyabr 2005-ci ildə təxminən saat 7-də ərizəçi Kişinyova (Moldova) işgüzar səfər üçün Bakı Beynəlxalq Aeroportuna gəldi. Gömrük və sərhəd nəzarətindən keçərkən ərizəçi məlumat verdi ki, yanında xarici valyuta ilə 900 ABŞ dolları var, bu, həmin vaxt gömrük bəyannaməsi üçün tələb olunan 1.000 dollarlıq minimal məbləğdən az idi.

7. Gömrükdən keçdikdən sonra ərizəçi VIP-zonada 25-30 dəqiq ərzində uçuş reysinin başlanmasını gözlədi. Onun baqajı VIP-zonanın əməkdaşlarında idi, onlar baqajın təyyarəyə aparılmasına görə cavabdehlik daşıyırdılar. Uçuş reysi elan olunduqdan sonra VIP-zonadakı səmnişinlər mini-avtobusla təyyarəyə doğru aparıldılar. Lakin təyyarənin göyertəsinə minərkən ərizəçi Dövlət Gömrük Komitəsinin əməkdaşları tərəfindən saxlanıldı, aeroport gömrükxanasına qaytarıldı və ona məlumat verildi ki, əl baqajında böyük məbləğdə xarici valyuta daşımaqda şübhəli bilinir.

8. Əl baqajı yoxlanılan zaman çantanın bayırındakı bölməsindən ümumi məbləği 30.000 ABŞ dolları olan üç ədəd pul bağlaması tapıldı. Ərizəçi etiraz edərək bildirdi ki, bu onun pulu deyil və yəqin ki, çantası VIP-zonanın əməkdaşlarında olarkən onu çantaya "qoyublar".

9. Saat 7-dən 16-dək ərizəçi Dövlət Gömrük Komitəsi tərəfindən aeroportda saxlanıldı. Bu müddətdə onun ailəsi ilə və ya özünün seçdiyi vəkillə əlaqə saxlamasına icazə verilmədi. Saat 16 radələrində Dövlət Sərhəd Xidmətinin İstintaq İdarəsinə aparıldı. Saat 21-də qardaşlarından biri Əlipənah Əliyevlə əlaqə saxlayaraq yeri barədə ona məlumat verməsinə icazə verildi.

10. Ərizəçinin işinin istintaqını aparan müstəntiq ona məlumat verdi ki, onun barəsində Cinayət Məcəlləsinin 206.1-ci maddəsi üzrə (qaçaqmalçılıq; gömrük bəyannaməsində göstərməməklə malların və digər əşyaların külli miqdarda keçirilməsi) cinayət işi başlanılıb.

11. Saat 23.55 radələrində müstəntiq dövlət tərəfindən təyin olunmuş vəkilin iştirakı ilə ərizəçini dindirməyə cəhd etdi, amma ərizəçi həmin vəkillə təmsil olunmaqdan imtina etdi. Müstəntiq dindirmə protokoluna bu imtina barədə qeyd daxil etdi.

b) Hadisələrə dair ərizəçinin versiyası

12. 19 oktyabr 2005-ci ildə təxminən saat 7-də ərizəçi aeroporta gəldi. Gömrük nəzarəti zonasından keçərkən rentgen şüası monitoru ərizəçinin çantasında bir neçə kağız bağlamaları aşkar etdi. Gömrük əməkdaşı ərizəçidən yanında gömrük bəyannaməsində göstərilməyən bir şey olub-olmadığını soruşdu. Ərizəçinin cavabı mənfi oldu. Ərizəçi VIP-salona daxil olduqdan sonra gömrük əməkdaşı öz şübhəsi barədə rəisinə məlumat verdi. Təxminən saat 7.30-da aeroport gömrükxanasının nümayəndəsi Dövlət Sərhəd Xidmətinin nümayəndəsi ilə və iki şahidlə birlikdə ərizəçinin baqajında axtarış apardı və gömrük bəyannaməsində göstərilməyən 30.000 ABŞ dolları tapdı.

13. İlk təhqiqat aparan gömrük əməkdaşları ərizəçinin izahatını və şahidlərin ifadələrini qeydə aldılar və hər bir pul əskinasını inventarlaşdırdılar. Bu prosedur bir neçə saat vaxt apardı və təxminən saat 17.50-dək davam etdi. Gömrük əməkdaşları müvafiq materialları Baş Prokurorluğa göndərdilər.

14. Saat 21.30 radələrində ərizəçi qardaşlarından birinə zəng vuraraq vəkil istədi. Ərizəçinin seçdiyi vəkil gəlmədi və Dövlət Sərhəd Xidmətinin İstintaq İdarəsinin müstəntiqi dövlət hesabına təyin olunan vəkil çağırıldı. Lakin ərizəçi vəkilin yardımından imtina etdi və yazılı surətdə bildirdi ki, özünün seçdiyi vəkil gələncə qədər müdafiəsini özü həyata keçirəcək.

15. Saat 22.30-da müstəntiq ərizəçinin cinayət törətməkdə şübhəli bilinən şəxs qismində tutulması barədə protokol (*tutma protokolu*) tərtib etdi. O, hüquqları barədə məlumatlandırıldı və saat 21.50-dən 23.15-dək dindirildi.

16. 20 oktyabr 2005-ci ildə ərizəçinin ailəsi tərəfindən muzzla cəlb olunmuş iki vəkil gəldi. Bundan sonra ərizəçiyə qarşı ittihamlar irəli sürüldü və o, vəkillərinin yanından dindirildi.

2. Ərizəçi həbsə alındığı vaxt baş verən digər hadisələr

a) Ərizəçinin qardaşı Fərhad Əliyevin həbsə alınması və ərizəçinin digər qohumları barəsində iddia edilən cinayət təqibi

17. Həmin gün ərizəçinin qardaşlarından biri, o vaxtkı iqtisadi inkişaf naziri Fərhad Əliyev dövlət çevrilişinin təşkilində şübhəli bilindiyinə görə Milli Təhlükəsizlik Nazirliyi tərəfindən

həbs edildi (həmin işlə bağlı təfsilatlar üçün bax: *Fərhad Əliyev Azərbaycana qarşı*, ərizə № 37138/06, 9 noyabr 2010-cu il).

18. Ərizəçinin sözlərinə görə, digər qardaşları ya işdən çıxarıldılar, ya da həbs edildilər. Bakı şəhər icra hakimiyyətinin ətraf mühit üzrə komitəsinin rəhbəri Əlipənah Əliyev işindən azad edildi. Özəl şirkətin baş direktoru Əsəd Əliyev vergidən yayınma ittihamları üzrə cinayət təqibinə məruz qaldı, lakin ödəməli olduğu məbləği ödəməyə razılıq verdikdən sonra azad edildi. Kiçik xalça fabrikinin direktoru Südeyif Əliyev də vergidən yayınmada ittiham olundu. Qarşıdakı parlament seçkilərində namizədliyini irəli sürmək niyyətində olan Əlövsət Əliyevin namizədliyi məhkəmə qərarı ilə ləğv olundu. Əlövsətin həyat yoldaşı dövlət məktəbində müəllim vəzifəsindən azad edildi. Ərizəçinin sözlərinə görə, onun bir sıra həmkarları da işdən çıxarıldılar.

b) Axtarışlar

19. Ərizəçinin sözlərinə görə, həbs edildiyi gün Vergilər Nazirliyinin əməkdaşları Azpetrolun Bakıdakı ofislərində yoxlama apardılar və şirkətin mühasibat sənədlərində bəzi çatışmazlıqlar aşkar etdikdən sonra şirkətin kassasından böyük miqdarda nəqd məbləğlər müsadirə etdilər.

20. Eyni zamanda, Milli Təhlükəsizlik Nazirliyinin (bundan sonra “MTN” adlandırılacaq) əməkdaşları ərizəçinin mənzilində, habelə Azpetrolun iki ofis binasında axtarış apardılar. Ərizəçinin sözlərinə görə, MTN-in əməkdaşları ərizəçinin mənzilindən çoxlu şəxsi və ev əşyalarını, o cümlədən onun uşaqlarını kompüterlərini, telefon kitabçalarını, iki vieokasseti və ərizəçiyə və arvadına məxsus olan bahalı saatlar və zinət əşyaları da daxil olmaqla bir çox qiymətli əşyaları müsadirə etdilər. Azpetrolun ofislərindən onlar həmçinin müəyyən sənədləri və şirkətin təhlükəsizlik personalının istifadə etdiyi rəsmi qeydiyyatda alınmış odlu silahları müsadirə etdilər. Bir neçə ay sonra, 2006-cı ilin martında ərizəçi cinayət təqibi orqanlarına ərizə verərək ondan müsadirə olunmuş şəxsi əşyalarının qaytarılmasını xahiş etsə də, 27 mart 2006-cı ildə xahişi rədd edildi və belə əsas gətirildi ki, Cinayət Prosesual Məcəlləsinin (“CPM”) 129.4-cü maddəsinə əsasən, cinayət təqibi orqanı məhkəmə araşdırmasına qədər maddi sübutları özündə saxlaya bilər.

c) Hüquq-mühafizə orqanlarının ərizəçiyə, qardaşı Fərhad Əliyevə və digər şəxslərə qarşı cinayət icraatı ilə bağlı press-relizləri

21. 20 və 21 oktyabr 2005-ci ildə rəsmi qəzetlər və digər kütləvi informasiya vasitələri “Azərbaycan Respublikası Baş Prokurorluğu, Milli Təhlükəsizlik və Daxili İşlər nazirliklərinin xüsusi məlumatı” başlıqlı iki press-reliz dərc etdilər. Bu press-relizlərdə tanınmış bir neçə cari və sabiq dövlət məmurlarının həbsi və barələrindəki ittiham aktı haqqında ictimaiyyətə rəsmən məlumat verilir və onların “ölkənin siyasi durumunda demokratik dəyişikliklərə çağırış adı altında” seçki dövründə “hakimiyyəti zorla ələ keçirmə” planları ilə bağlı toplanmış sübutların qısa icmalı təqdim olunurdu. Sübutlar əsasən tutulmuş şəxslər arasındakı gizli görüşlər və onların maliyyə mənbələri barədə tutulmuş şəxslərdən birinin ifadələrindən, habelə onların bəzilərinin evlərindən tapılmış çoxlu sayda nəqd puldan və zinət əşyalarından ibarət idi. Bundan əlavə, tutulmuş şəxslərin bəziləri dövlət vəsaitlərini mənimsəməkdə və hakimiyyət səlahiyyətindən sui-istifadədə şübhəli bilinirdilər. Konkret olaraq, press-relizlərdə ərizəçinin qardaşı Fərhad Əliyevin, parlamentin sabiq spikeri Rəsul Quliyevin, sabiq maliyyə naziri Fikrət Yusifovun, səhiyyə naziri Əli İnsanovun, habelə bir qədər az tanınan digər şəxslərin adları qeyd edilmişdi. Görünür, adı çəkilən bütün şəxslər (fiziki cəhətdən Azərbaycanda olmayan Rəsul Quliyev istisna olmaqla) press-relizlərin dərcindən əvvəl həbs olunmuşdular.

22. Aşağıda sitat gətirilən press-relizlərdə dövlət çevrilişinə cəhddə şübhəli bilinən digər şəxslərin adları ilə birlikdə ərizəçinin də adı çəkilirdi. Lakin bu bəyanatların heç birində açıqlanmırdı ki, bu bəyanatlar dərc olunan vaxt ərizəçi bu məsələlərlə əlaqədar olmayan cinayətdə şübhəli bilinib, barəsində ittihamlar irəli sürülüb və həbs olunub.

23. 20 oktyabr 2005-ci il tarixli press-relizdə, digər məsələlərlə yanaşı, deyilirdi:

“... Qanunazidd hərəkətlərin qarşısının alınması zamanı hakimiyyətin zorla ələ keçirilməsi məqsədi ilə külli miqdarda maliyyə vəsaitinin ayrılması, onun iğtişəşə cəlb ediləcək qüvvələrə paylanmasına məsul əlaqələndirici şəxsin Azərbaycanın keçmiş maliyyə naziri Fikrət Yusifov olması müəyyən edilmişdir... O, oktyabr ayının 16-da şübhəli şəxs qismində tutulmuşdur. ... Cinayət işinin istintaqı ilə əlaqədar Fikrət Yusifovun mənzilində aparılmış axtarış zamanı 100.000 avro və 60.000 ABŞ dolları götürülmüşdür. ...

2005-ci il 18 oktyabr tarixdə Fikrət Yusifov Azərbaycan Respublikasının Baş prokuroruna ərizə ilə müraciət edərək, Rəsul Quliyevin və onun tərəfdarlarının Azərbaycanda hakimiyyətin zorla ələ keçirilməsinə yönəlmiş hazırlıq hərəkətləri barədə könüllü olaraq məlumat vermək istədiyini bildirmişdir...

Fikrət Yusifov ifadəsində göstərmişdir ki, 2005-ci ilin iyul ayında Rusiya Federasiyasının Sankt-Peterburq şəhərinə səfəri zamanı ... Rəsul Quliyev onun mobil telefonuna zəng vuraraq, ölkədəki hakimiyyətin ələ keçirilməsi prosesini maliyyələşdirmək barədə tapşırıqlarını Azərbaycan Respublikasının iqtisadi inkişaf naziri Fərhad Əliyevə və maliyyə imkanları olan digər tərəfdaşlarına çatdırmağı barədə göstəriş vermişdir.

Bununla əlaqədar, Fikrət Yusifov cari ilin avqust ayında Fərhad Əliyevlə onun qardaşı Rafiq Əliyevə məxsus ofisdə görüşmüş və Rəsul Quliyevin tapşırığını çatdırmışdır. Fərhad Əliyev bu məsələdə hər cür kömək göstərəcəyini və öz əlaqələri vasitəsilə əlavə tədbirlər görəcəyini vəd etmişdir. Avqust ayının sonlarında Fikrət Yusifov Sankt-Peterburq şəhərinə qayıdaraq, Fərhad Əliyevin razılığını telefon vasitəsilə Rəsul Quliyevə xəbər vermişdir.

Rəsul Quliyevin növbəti tapşırığına əsasən, [Fikrət Yusifov] sentyabrın 23-də Bakı şəhərinə qayıdaraq, həmin ofisdə ... yenidən [Fərhad Əliyevlə] görüşmüş və sonuncu istənilən köməyi göstərəcəyini, eyni zamanda, 3 milyon ABŞ dolları məbləğində vəsait ayırmağa və ondan asılı olan bütün işləri təşkil etməyə hazır olduğunu bir daha bildirmişdir.

2005-ci ilin oktyabrın 3-də Fikrət Yusifov Berlin şəhərində Rəsul Quliyevlə görüşmüşdür. Bu görüşdə cari il oktyabr ayının ortalarında Bakı şəhərinə dönəcəyini bildiren Rəsul Quliyev, onu böyük insan kütləsinin qarşılamaşının, bununla da həbsinə imkan verilməməsinin, kütləvi iğtişəşlər törətməklə hakimiyyətin zorla ələ keçirilməsinin vacibliyini vurğulamışdır. Rəsul Quliyev, həmçinin bu işlərin təşkili üçün Fərhad Əliyevin real maliyyə yardımı göstərməsi barədə konkret tapşırıq vermişdir.

Bakı şəhərinə qayıdan Fikrət Yusifov Fərhad Əliyevlə görüşərək, bu tapşırığı ona çatdırmışdır. Oktyabrın 15-də Fərhad Əliyev hakimiyyətin zorla ələ keçirilməsinin maliyyələşdirilməsi üçün 100.000 avro məbləğində pulu şəxsən Fikrət Yusifova vermişdir. Həmin pullar 2005-ci il oktyabrın 16-da Fikrət Yusifovun mənzilində aparılan axtarış zamanı aşkar edilərək, maddi sübut kimi götürülmüşdür.

İstintaq gedişatında aparılmış axtarış zamanı Fərhad Əliyevə məxsus evlərdə, bağlarda və müxtəlif obyektlərdə külli miqdarda xarici valyuta, zinət əşyaları, sənət əsərləri və cinayət yolu ilə əldə edilmiş digər qiymətli əşyalar [dövlət orqanları tərəfindən] götürülmüşdür.

Əməliyyat tədbirləri nəticəsində həmçinin müəyyən olunmuşdur ki, Fərhad Əliyev vəzifə səlahiyyətlərindən sui-istifadə edərək, dövlət əmlakının özəlləşdirilməsi zamanı ciddi qanun pozuntularına yol verərək dövlət əmlakını cüzi qiymətlərlə sənədləşdirərək, öz qohum və yaxınlarının adına rəsmiləşdirərək, faktiki olaraq, öz mülkiyyətinə keçirmişdir.

Hazırda Fərhad Əliyevə məxsus çoxsaylı kommersiya obyektlərində, o cümlədən “Azpetrol” şirkətində qanun pozuntuları ilə bağlı araşdırmalar davam etdirilir. “Azpetrol” şirkətinin sahibi Rafiq Əliyev ölkənin hüdudlarını tərk etmək istərkən hava limanında yaxalanmışdır.

Toplanmış materiallar əsasında fakt üzrə Azərbaycan Respublikası Baş prokurorunun qərarı ilə 2005-ci il 18 oktyabr tarixdə Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 179.3 (mənimləmə və israf etmə), 308.2 (vəzifə səlahiyyətlərindən sui-istifadə), 28, 220 (iğtişəşə hazırlıq), 278 (hakimiyyəti zorla ələ keçirmə və ya onu zorla saxlama) maddələri ilə cinayət işi başlanılmış və Fərhad Əliyev 2005-ci il 19 oktyabr tarixdə həmin iş üzrə şübhəli şəxs qismində tutulmuşdur”.

24. 21 oktyabr 2005-ci il tarixli press-relizdə, digər məsələlərlə yanaşı, deyilirdi:

“Əvvəllər xəbər verildiyi kimi, Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 179.3, 308.2, 28.220 və 278-ci maddələri ilə başlanmış cinayət işi üzrə şübhəli şəxs qismində tutulmuş sabiq iqtisadi inkişaf naziri Fərhad Əliyevə məxsus evlərdə, bağlarda və müxtəlif obyektlərdə [dövlət orqanları tərəfindən] axtarışlar aparılmış və külli miqdarda xarici valyuta, zinət əşyaları, sənət əsərləri və cinayət yolu ilə əldə edilmiş digər qiymətli əşyalar [dövlət orqanları tərəfindən] götürülmüşdür.

Belə ki, [axtırlar nəticəsində aşağıdakılar müsadirə olunmuşdur:] Fərhad Əliyevin, İqtisadi İnkişaf Nazirliyinin inzibati binasında yerləşən iş otağından 50 min 500 ABŞ dolları, 6 min avro və 860 Böyük Britaniya funt sterlini, «Qızıl Şərq» hərbi şəhərciyində yerləşən mənzilindən 30 min avro, 6 min 500 ABŞ dolları, bağ evlərindən 34 ədəd qiymətli rəsm əsəri, 500 ədəd dövlət özəlləşdirmə payı, qardaşı Rafiq Əliyevə məxsus «Azpetrol» Şirkətinin ofisindən 565 min ABŞ dolları və kassaya mədaxil edilməmiş 5 milyard 609 milyon manat aşkar edilərək götürülmüşdür. Axtarış aparılan ünvanlarda eyni zamanda çoxlu sayda qızıl-zinət əşyaları, 7 ədəd müxtəlif markalı tapança və ov silahları, digər qiymətli əşyalar, çoxsaylı əmlaka mülkiyyət hüququnu təsdiq edən sənədlər də aşkar olunmuşdur. Fərhad Əliyevə faktiki məxsus olan çoxsaylı kommersion obyektlərində korrupsiya halları ilə bağlı araşdırmalar davam etdirilir...”.

3. Ərizəçiyə qarşı rəsmi ittihamlar, onun barəsindəki həbs qətimkan tədbiri və ərizəçinin işinin icraatının Fərhad Əliyevin işi ilə birləşdirilməsi

25. 20 oktyabr 2005-ci ildə Dövlət Sərhəd Xidmətinin müstəntiqi ərizəçiyə qarşı cinayət işi (iş № 76587) açdı və ona qarşı Cinayət Məcəlləsinin 206.1-ci maddəsinə əsasən rəsmi ittiham irəli sürərək onu gömrük bəyannaməsində göstərməməklə külli miqdarda xarici valyutanı gömrükdən keçirməyə cəhdə təqsirləndirdi.

26. Həmin gün saat 18-də ərizəçi Səbail rayon məhkəməsinə gətirildi. Məhkəmə iclası on-on beş dəqiqə çəkdi. Ərizəçiyə qarşı irəli sürülmüş rəsmi ittihamlar əsasında və həbs qətimkan tədbirinin tətbiqi barədə prokurorun təqdimatı əsasında məhkəmə ərizəçi barəsində iki ay müddətinə həbs qətimkan tədbirinin seçilməsini qərara aldı. Hakim bu tədbirin zəruriliyini ərizəçi tərəfindən törədildiyi iddia edilən cinayət əməlinin ağırlığı ilə və onun ədalət mühakiməsindən yayınacağı ehtimalı ilə əsaslandırdı. Bu, ərizəçinin özünün iştirak etdiyi yeganə məhkəmə iclası oldu. O, sonrakı məhkəmə iclaslarında vəkilləri ilə təmsil olundu, amma iclaslarda şəxsən iştirakına icazə verilmədi.

27. Belə görünür ki, Səbail rayon məhkəməsinin həbs barədə qərarından sonra ərizəçi 1 sayılı saxlanma müəssisəsinə aparılıb.

28. Ərizəçi Səbail rayon məhkəməsinin 20 oktyabr 2005-ci il tarixli qərarından şikayət ərizəsi verərək şikayət etdi ki, ona qarşı sübutlar və onun məhkəməyəqədər həbsdə saxlanması üçün münasib və yetərli əsaslar yox idi. 27 oktyabr 2007-ci ildə Apellyasiya Məhkəməsi şikayəti rədd edərək aşağı məhkəmənin gətirdiyi əsasları təkrarladı və onun gəldiyi nəticənin düzgün olduğunu qərara aldı. Apellyasiya Məhkəməsinin qərarında ərizəçinin konkret şikayətlərinə toxunulmadı.

29. 22 oktyabr 2005-ci ildə ərizəçi MTN-in istintaq təcrüdəsinə köçürüldü. Onun vəkilinə bu barədə məlumat verilmədi. O, Baş Prokurorluğun ağır cinayətlərin istintaqı üzrə idarəsinin rəis müavininə sorğu göndərərək ərizəçinin yeri barədə məlumat istədi.

30. 10 noyabr 2005-ci ildə vəkilə rəsmən məlumat verildi ki, 22 oktyabr 2005-ci ildə ərizəçi barəsindəki 76587 sayılı cinayət işi Baş Prokurorluğa göndərilib və onun icraatı Fərhad Əliyev barəsindəki 76586 sayılı cinayət işinin icraatı ilə birləşdirilib. Ərizəçinin vəkili cinayət işlərinin icraatının birləşdirilməsi barədə qərarın surətini istədi. Noyabrın 25-də bu xahiş rədd edilərək belə əsas gətirildi ki, CPM belə qərarların ərizəçinin vəkilinə verilməsini tələb etmir.

31. 2 dekabr 2005-ci ildə ərizəçi Baş Prokurora şikayət ərizəsi verərək iddia etdi ki, ərizəçinin işinin icraatını Fərhad Əliyevin işinin icraatı ilə birləşdirmək üçün heç bir hüquqi əsas yox idi, çünki onların hər biri bir-biri ilə qətiyyətlə əlaqəsi olmayan cinayətlərdə ittiham olunurdular. 8 dekabr 2005-ci ildə Baş Prokurorluq bu şikayəti rədd etdi.

4. Məhkəməyəqədər həbs müddətinin uzadılması

32. 25 noyabr 2005-ci ildə ərizəçi həbs qətimkan tədbirinin ev dustaqlığı ilə əvəz edilməsi barədə vəsatətlə Səbail rayon məhkəməsinə müraciət etdi. O, iddia etdi ki, sübutların şübhəli xarakteri onun cinayət əməli törətdiyinə dair əsaslı şübhə yaradır və istənilən halda, onun işinin fərdi halları baxımından həbs qərarı üçün əsas yoxdur. 6 dekabr 2005-ci ildə Səbail rayon məhkəməsi vəsatəti rədd edərək bu qənaətə gəldi ki, “ərizəçinin ədalət mühakiməsindən yayınacağını,

cəmiyyət üçün təhlükə yaradacağını və üzrlü səbəblər nəzərə alınmamaqla istintaq orqanlarına gələcəyini istisna edən hallar yoxdur”.

33. 13 dekabr 2005-ci ildə Nəsimi rayon məhkəməsi (ərizəçi barəsindəki ilkin işin icraatının birləşdirildiyi bu iş həmin məhkəmənin icraatında idi) ərizəçinin həbsdə saxlanma müddətini iki ay (19 fevral 2006-cı ilədək) uzatdı. Hakim bu tədbirin zəruriliyini aşağıdakı kimi əsaslandırdı:

“...[Tələb olunan] bütün istintaq hərəkətlərini [ərizəçinin ilkin olaraq sanksiyalaşdırılmış həbs müddəti bitənədək] yekunlaşdırmaq mümkün deyil.

[Ərizəçinin] təqsirləndirildiyi əməllərin ağırlığı, cinayət əməlinin törədilməsinin halları və onun cinayət prosesini həyata keçirən orqandan gizlənəcəyinin mümkünlüyü nəzərə alınaraq, onun işi ilə bağlı seçilmiş həbs qətimkan tədbirinin müddəti uzadılmalıdır”.

34. 20 dekabr 2005-ci ildə Apellyasiya Məhkəməsi bu qərarı qüvvədə saxladı.

35. 10 fevral 2006-cı il tarixli qərarla Nəsimi rayon məhkəməsi ərizəçinin həbsdə saxlanma müddətini daha iki ay (19 aprel 2006-cı ilədək) uzatdı. 16 fevral 2006-cı ildə Apellyasiya Məhkəməsi bu qərarı qüvvədə saxladı.

36. 13 aprel 2006-cı ildə Nəsimi rayon məhkəməsi ərizəçinin həbsdə saxlanma müddətini daha üç ay (19 iyul 2006-cı ilədək) uzatdı. 21 aprel 2006-cı ildə Apellyasiya Məhkəməsi bu qərarı qüvvədə saxladı.

37. Həbs müddətinin uzadılması barədə hər bir qərardan əvvəl ərizəçi Baş Prokurorluğa bir sıra vəsatətlər verərək cinayət təqibi orqanlarından xahiş etdi ki, ərizəçinin işinin fərdi hallarını, yəni onun istintaqdan yayınacağını mümkünsüz edən halları nəzərə alaraq məhkəməyə həbs müddətinin uzadılması barədə təqdimat verməsinlər. Bu vəsatətlərin hamısı rədd edildi.

38. Həbs müddətinin uzadılması ilə və uzadılma qərarlarından verilən şikayətlərlə bağlı bütün məhkəmə iclaslarında ərizəçini vəkili (və ya vəkilləri) təmsil etdi. Ərizəçinin özü isə iclaslarda iştirak etdi.

39. Ərizəçinin həbs müddətinin uzadılması barədə bütün qərarlarında Nəsimi rayon məhkəməsi onun davamlı olaraq həbsdə saxlanması üçün yuxarıda 33-cü bənddə göstərilənlərlə eyni və ya onlara bənzər əsaslar gətirdi. Bu qərarlardan verdiyi şikayət ərizələrində ərizəçi şikayət etdi ki, onun cinayət əməli törətdiyinə dair əsaslı şübhə yaradan heç bir etibarlı sübut yoxdur və istənilən halda, ona qarşı kifayət qədər adi ittihamların istintaqı ağılabatan olmayan dərəcədə uzun sürüb, halbuki işi artıq məhkəməyə verilməli idi, həbs müddətinin uzadılması barədə qərarlar yalnız cinayət təqibi orqanlarının təqdimatlarına əsaslanıb və maddi dəlillər məhkəmə tərəfindən müstəqil surətdə araşdırılmayıb, onun istintaqdan yayınacağını və ya istintaqa təsir göstərəcəyini güman etmək üçün heç bir əsas olmayıb və onun davamlı olaraq həbsdə saxlanılmasının zəruriliyi qiymətləndirilərkən onun işinin fərdi halları nəzərə alınmayıb. Həmçinin ərizəçinin həbs müddətinin uzadılması barədə qərarları qüvvədə saxlayan Apellyasiya Məhkəməsinin qərarlarında aşağı məhkəmənin gətirdiyi əsaslar təkrarlanıb və ərizəçinin şikayətlərində irəli sürdüyü konkret arqumentlərə dair qiymətləndirmə həmin qərarlarda yer almayıb.

5. Ərizəçinin əmlakı üzərinə həbs qoyulması

40. 2006-cı ilin iyununda naməlum gündə Baş Prokurorluq Nəsimi rayon məhkəməsinə təqdimat verdi ki, ərizəçinin bəzi əmlaklarının üzərinə həbs qoyulması barədə qərar çıxarsın, təqdimat cinayət təqibi orqanının belə bir dəlil aşkar etməsinə əsaslanırdı ki, 2005-ci ilin iyununda və sentyabrında ona məxsus olan bəzi şirkətlərin rəhbəri qismində ərizəçi cinayətkar dəstə təşkil edən bir neçə digər iştirakçının köməyi ilə dövlət məxsus olan çoxlu miqdarda neft məhsullarını saxta sənədlər vasitəsilə gömrük nəzarətindən yayındırmaqla və əməliyyatın həqiqi xarakterini təhrif etməklə qaçaqmalçılıq yolu ilə Azərbaycan-Gürcüstan sərhədi vasitəsilə ölkədən çıxarıb. Cinayət təqibi orqanı həmçinin iddia etdi ki, ərizəçinin “faktiki nəzarətində olan” “Prestij” MMC tərəfindən törədilmiş vergidən yayınma hallarının, habelə digər şəxslərin əmlakının külli miqdarda mənimsənilməsi hallarının sübutlarını aşkar edib. Baş Prokurorluğun bu təqdimatı verilən vaxt yuxarıda göstərilən neft qaçaqmalçılığı, vergidən yayınma və əmlakı mənimsəmə halları ilə bağlı ərizəçiyə qarşı heç bir rəsmi ittiham irəli sürülməmişdi.

41. Əmlakın üzərinə həbs qoyulması barədə Baş Prokurorluğun yuxarıda qeyd edilən təqdimatından sonra 8 iyun 2006-cı ildə Nəsimi rayon məhkəməsi şəxsən ərizəçiyə məxsus olan “Bank of Baku” səhmdar cəmiyyətinin qeydə alınmış səhm kapitalının 381.310 səhminin (qeydə alınmış səhm kapitalının 11,215%-i), habelə “faktiki olaraq ərizəçinin sahibi olduğu” “Azinvest” MMC-yə məxsus olan eyni bankdakı 336.430 ədəd digər səhmin (qeydə alınmış səhm kapitalının 9,895%-i) üzərinə həbs qoyulması barədə qərar qəbul etdi. Məhkəmə qeyd etdi ki, əmlak üzərinə həbs qoyulması barədə cinayət təqibi orqanının təqdimatında göstərilən qanunsuz fəaliyyətlər elə cinayət əməlləridir ki, Cinayət Məcəlləsinin müvafiq normalarında onlar barəsində digər sanksiyalarla yanaşı əmlak müsadirəsi sanksiyası nəzərdə tutulub. Məhkəmə daha sonra qeyd etdi ki, cinayət təqibi orqanında məlumat var ki, ərizəçi “Bank of Baku”dakı səhmləri qanunsuz fəaliyyətlərdən əldə edilmiş vəsaitlərdən istifadə etməklə alıb. Buna görə də, CPM-in 248, 249 və 250-ci maddələrinə əsasən sonradan birinci instansiya məhkəməsinin təyin edəcəyi əmlak müsadirəsi sanksiyasının təmin edilməsi üçün ərizəçinin əmlaklarının üzərinə həbs qoyulması üçün əsas vardı.

42. Ərizəçi sonradan bu qərardan vaxtı keçmiş şikayət verdi, ərizəçinin şikayət vermə müddətini üzrlü səbəblərdən buraxdığı müəyyən edildiyinə görə şikayət baxışa qəbul edildi. Bununla belə, 10 oktyabr 2006-cı ildə Apellyasiya Məhkəməsi ərizəçinin şikayətini təmin etmədi və Nəsimi rayon məhkəməsinin 8 iyun 2006-cı il tarixli qərarını qüvvədə saxladı.

6. Ərizəçiyə qarşı yeni ittihamlar və məhkəməyəqədər həbs müddətinin sonrakı uzadılmaları

43. 5 iyul 2006-cı ildə müstəntiq ərizəçiyə qarşı rəsmi cinayət ittihamlarının irəli sürüldüyü yeni qərar qəbul etdi. Bu qərara əsasən, ərizəçi indi Cinayət Məcəlləsinin 206.3.1 (təkrar törədilən qaçaqmalçılıq), 206.4 (mütəşəkkil dəstə tərəfindən törədilən qaçaqmalçılıq) və 313-cü (vəzifə saxtakarlığı) maddələrində nəzərdə tutulmuş cinayət əməllərində ittiham edilirdi. Konkret olaraq, bu ittihamlar 2005-ci ilin iyununda və sentyabrında Gürcüstana çoxlu miqdarda neft qaçaqmalçılığı ilə bağlı yuxarıda 40-cı bənddə qeyd edilmiş iddialarla və 19 oktyabr 2005-ci ildə gömrük bəyannaməsində göstərilməyən 30.000 ABŞ dollarının gömrükdən qaçaqmalçılıq yolu ilə keçirilməsi barədə ilkin ittihamla əlaqədar idi.

44. Sonradan naməlum tarixdə müstəntiq Nəsimi rayon məhkəməsinə ərizəçinin məhkəməyəqədər həbs müddətinin uzadılması barədə təqdimat verdi. 5 iyul 2006-cı il tarixli yeni rəsmi ittihamlardan əlavə təqdimatda həmçinin qeyd edilirdi ki, istintaq orqanında dəlillər var ki, ərizəçi qardaşı Fərhad Əliyevin və digər şəxslərin ittiham edildiyi dövlət çevrilişinə cəhddə iştirak edib.

45. 14 iyul 2006-cı ildə ərizəçi qarşı yeni cinayət ittihamları və müddətin uzadılması barədə müstəntiqin təqdimatı əsasında Nəsimi rayon məhkəməsi ərizəçinin həbs müddətini daha üç ay (19 oktyabr 2006-cı ilədək) uzatdı. Ərizəçinin həbsdə saxlanmasının davam etdirilməsinə haqq qazandırmaq üçün məhkəmənin gətirdiyi əsaslar müddətin uzadılması barədə əvvəlki qərarlarda göstərilmiş əsaslara oxşar idi.

46. 28 sentyabr 2006-cı ildə müstəntiq ərizəçiyə qarşı rəsmi cinayət ittihamlarının irəli sürüldüyü yeni qərar qəbul etdi. Bu qərara əsasən, ərizəçi indi Cinayət Məcəlləsinin 206.4, 206.3.1, 28 və 220.1 (kütləvi iğtişaşların təşkilinə hazırlıq), 278 (hakimiyyəti zorla ələ keçirməyə yönələn hərəkətlər) və 313-cü maddələrində nəzərdə tutulmuş cinayət əməllərində ittiham edilirdi. Artıq ittiham edildiyi cinayət əməllərindən əlavə ərizəçi qardaşı Fərhad Əliyev də daxil olmaqla bir sıra digər şəxslərlə birlikdə 6 noyabr 2005-ci il parlament seçkilərindən sonra kütləvi iğtişaşların və dövlət çevrilişinin təşkilində də ittiham edildi. Konkret olaraq, iddia edilirdi ki, o, dövlət çevrilişinin hazırlanması üçün zəruri vəsaitlərin təmin edilməsini həyata keçirib və ofisində dövlət çevrilişinin təşkilatçıları arasında gizli görüşləri təşkil edib.

47. 2 oktyabr 2006-cı ildə Nəsimi rayon məhkəməsi ərizəçinin həbs müddətini daha altı ay (19 aprel 2007-ci ilədək) uzatdı. 10 oktyabr 2006-cı ildə Apellyasiya Məhkəməsi bu qərarı qüvvədə saxladı.

48. 1 mart 2007-ci ildə müstəntiq ərizəçiyə qarşı rəsmi cinayət ittihamlarının irəli sürüldüyü yeni qərar qəbul etdi. Bu qərara əsasən, ərizəçi indi Cinayət Məcəlləsinin 179.3.1(mütəşəkkil dəstə tərəfindən özgə əmlakının mənimsənilməsi), 179.3.2 (özgə əmlakının külli miqdarda mənimsənilməsi), 188 (torpaq üzərində mülkiyyət hüququnu pozma), 192.2.1 (xeyli miqdarda ziyan vurmaqla həyata keçirilən qanunsuz sahibkarlıq), 192.2.2 (külli miqdarda gəlir əldə etməklə həyata keçirilən qanunsuz sahibkarlıq), 206.3.1, 206.4, 213.4 (külli miqdarda vergidən yayınma), 28 və 220.1, 278, 259 (meşələri məhv etmə və ya korlama) və 313-cü maddələrində nəzərdə tutulmuş cinayət əməllərində ittiham edilirdi.

49. 5 mart 2007-ci ildə 76586 sayılı cinayət işindən yeni cinayət işinin (№ 76961) icraatı ayrıldı. 76961 sayılı yeni cinayət işi çərçivəsində ərizəçi Cinayət Məcəlləsinin 179.3.1, 179.3.2, 188, 192.2.1, 192.2.2, 206.3.1, 206.4, 213.4, 259 və 313-cü maddələri əsasında ittiham edildi.

50. 76961 sayılı cinayət işinin istintaqı 5 mart 2007-ci ildə yekunlaşdı.

51. 16 aprel 2007-ci ildə müstəntiq 76961 sayılı cinayət işi çərçivəsində yekun ittiham aktı qəbul etdi. Elə həmin gün ittiham aktı Baş Prokuror tərəfindən imzalandı və iş baxılmaq üçün Ağır cinayətlərə dair işlər üzrə məhkəməyə göndərildi.

52. Beləliklə, məhkəmə araşdırmasının həyata keçirilməsi üçün 76961 sayılı cinayət işi Ağır cinayətlərə dair işlər üzrə məhkəməyə göndərildi. Bu işdə ərizəçi və qardaşı Fərhad Əliyev də daxil olmaqla məhkəmə qarşısına on doqquz müttəhim çıxarılmışdı, onlar özgə əmlakını mənimsəmə və korrupsiya da daxil olmaqla müxtəlif cinayət əməllərində iştirak etməkdə ittiham olunurdular. Belə görünür ki, ərizəçiyə qarşı Cinayət Məcəlləsinin 28 və 220.1 (kütləvi iğtişaşların təşkilinə hazırlıq) və 278-ci (hakimiyyəti zorla ələ keçirməyə yönələn hərəkətlər) maddələri üzrə ittihamların yer aldığı 76586 sayılı ilkin cinayət işi nə məhkəmə baxışına göndərilib, nə də ona xitam verilib.

53. 15 may 2007-ci ildə ərizəçinin vəkilləri Ağır cinayətlərə dair işlər üzrə məhkəməyə müraciət edərək onun azad olunmasını istədilər və belə əsas gətirdilər ki, onun barəsindəki həbs müddətini uzatmış son qərarın müddəti, habelə məhkəməyəqədər araşdırma zamanı həbsdə saxlanmanın qanunla nəzərdə tutulmuş maksimum müddəti 19 aprel 2007-ci ildə başa çatıb. Belə görünür ki, ən azı altı nəfər digər müttəhim də müxtəlif əsaslara görə məhkəmə araşdırmasına qədər azad edilmələri üçün müraciət etmişdilər.

54. 21 may 2007-ci ildə keçirdiyi hazırlıq iclasında Ağır cinayətlərə dair işlər üzrə məhkəmə ərizəçinin və onun işindəki digər müttəhimlərin azad edilmək barədə vəsatətlərini rədd etdi və məhkəmə araşdırmasına qədər onların həbsdə saxlanılmasının davam etdirilməsinə sanksiya verdi. 19 aprel 2007-ci ildə müvafiq dövr başa çatdıqdan sonra həbsdə saxlanılmasının qanunsuz olduğu barədə ərizəçinin konkret arqumenti ilə əlaqədar olaraq Ağır cinayətlərə dair işlər üzrə məhkəmə qeyd etdi ki, cinayət işi məhkəməyə 19 aprel 2007-ci ildən bir neçə gün əvvəl göndərilib və ərizəçinin "istintaq dövründəki" həbs müddəti həmin gün başa çatıb. Buna görə də, onun həbsdə saxlanılma müddəti qanunla nəzərdə tutulmuş müddət həddini aşmayıb.

55. Bundan başqa, iş üzrə tutulmuş bütün müttəhimlərin vəziyyətini məcmu halında qiymətləndirərək, Ağır cinayətlərə dair işlər üzrə məhkəmə qərara aldı ki, "həbs qətimkan tədbiri düzgün seçilib və dəyişdirilmədən saxlanılmalıdır". Məhkəmə qeyd etdi ki, "barəsində həbs qətimkan tədbiri seçilmiş təqsirləndirilən şəxslər" xarici ölkələrdə kifayət qədər maliyyə vəsaitlərinə, habelə biznes əlaqələrinə və digər əlaqələrə malikdirlər ki, bu da onların Azərbaycan ərazisini tərk etmələrinə və beləliklə ədalət mühakiməsindən yayınmalarına imkan verə bilər. O, daha sonra qeyd etdi ki, əhəmiyyətli miqdarda olan həmin maliyyə vəsaitlərindən istifadə etməklə tutulmuş şəxslər məhkəmə araşdırmasında iştirak edən şəxslərə qanunsuz təzyiqlər göstərə bilərlər.

7. Ərizəçi barəsində ittiham hökmü və ona qarşı apellyasiya və kassasiya şikayətləri

56. Fərhad Əliyev də daxil olmaqla digər on səkkiz nəfər təqsirləndirilən şəxslə birlikdə ərizəçinin işi üzrə məhkəmə araşdırması Ağır cinayətlərə dair işlər üzrə məhkəmə tərəfindən həyata keçirildi.

57. 25 oktyabr 2007-ci ildə Ağır cinayətlərə dair işlər üzrə məhkəmə ərizəçini 76961 sayılı cinayət işi üzrə ittiham edildiyi bütün cinayət əməllərində təqsirli bildi və əmlakı müsadirə olunmaqla doqquz il müddətinə azadlıqdan məhrum etmə cəzasına məhkum etdi.

58. 16 iyul 2008-ci ildə Bakı Apellyasiya Məhkəməsi Ağır cinayətlərə dair işlər üzrə məhkəmənin hökmünü qüvvədə saxladı. 6 iyul 2009-cu ildə Ali Məhkəmə aşağı məhkəmələrin ərizəçi barəsindəki qərarlarını qüvvədə saxladı.

B. Həbsdə saxlanma şəraiti

1. Ərizəçinin versiyası

59. 22 oktyabr 2005-ci ildən başlayaraq 25 oktyabr 2007-ci ildə məhkum edilənədək məhkəməyəqədər istintaq və məhkəmə araşdırması müddətində ərizəçi MTN-in istintaq təcridxanasında saxlanıldı. Ərizəçi yalnız bir nəfər üçün kifayət edəcək yeri olan kamerada saxlanılırdı, hərçənd ki, o, ikinəfərlik kamera kimi nəzərdə tutulmuşdu. O, təxminən bir il ərzində tək saxlanıldıqdan sonra dövlət orqanları onun kamerasına ikinci məhbusu yerləşdirməyi təklif etdilər; ərizəçi bu təklifdən imtina etdi. Kamera çirkli idi və sahəsi təxminən 8 kvadrat metr idi. Döşəmənin sahəsinin təxminən 4,2 kvadrat metrini mebel tutmuşdu. Pəncərənin hündürlüyü 0,7 metr, eni 1,1 metr idi. Lakin pəncərə çərçivələrinin enliliyi (5 sm) səbəbindən pəncərənin şüşə yerinin ölçüsü 0,5 x 1 metr idi. Pəncərə bağlı idi, yalnız onun yuxarı tərəfi açıq olurdu ki, bu da kameraya çox az təbii işıq düşməsinə imkan verirdi. Ventilyasiya və isitmə sistemləri lazımi qaydada işləmirdi və buna görə də içəri qışda son dərəcə soyuq, yayda isə son dərəcə isti olurdu. Kamerada gecə-gündüz yanan divar lampası vardı, o, ərizəçini narahat edir və yatmasına çətinlik törədirdi.

60. Ərizəçinin gündə bir saatlığa kameradan açıq havaya çıxmasına icazə verilirdi. Açıq havadakı məkan son dərəcə məhdud idi. Ərizəçi açıq havada olarkən MTN-in istintaq təcridxanasının gimnastika qurğularından sərbəst istifadə etmək imkanına malik deyildi, çünki onların istifadəsi ərizəçiyə nəzarət edəcək nəzarətçinin olub-olmamasından asılı idi.

61. Münasib camaşırxana yox idi və ərizəçi çirkli paltarlarını yuyulmaq üçün evə göndərməli olurdu. Onun həftədə bir dəfə duş qəbul etməsinə icazə verilirdi, suyun temperaturu bayırdan nəzarətçilər tərəfindən tənzimlənirdi. Qidanın keyfiyyəti aşağı idi. Ərizəçinin kamerasında televizor yox idi, radioya qulaq asmaq və qiraətlə məşğul olmaq imkanları məhdud idi, ona yalnız "hökumət yönlü" qəzetlər verilirdi.

62. Ərizəçi vəkilləri ilə görüşlərə və dindirilməyə qandallanmış halda aparılırdı. Həmin görüşlər və dindirilmələr zamanı qandallar çıxarılırdı. Ərizəçinin arvadına və ailəsinə telefonla zəng etməsinə və ya məktub yazmasına icazə verilmirdi, onların da ona məktub yazmasına və ya onunla görüşməsinə icazə verilmirdi. Ərizəçinin məhkəməyəqədər araşdırma müddətində ailəsi ilə yazışmasına və ya görüşməsinə icazə verilməsi barədə xahişləri rədd edilirdi.

2. Hökumətin versiyası

63. MTN-in istintaq təcridxanasında ərizəçi iki məhbus üçün nəzərdə tutulmuş kamerada öz xahişi ilə tək saxlanılırdı. Kameranın sahəsi təxminən 10 kvadrat metr idi. Kamerada eni 1,4 metr, hündürlüyü 1,2 metr olan pəncərə vardı. Kamera MTN-in mərkəzi isitmə sisteminə qoşulmuşdu və yaxşı işıqlandırılır və ventilyasiya olunurdu. Müvafiq qaydalara uyğun olaraq elektrik lampası gecə-gündüz yansa da, həmin lampa elə quraşdırılmışdı ki, məhbusların yatmasına mane olmasın.

64. Ərizəçinin kamerasından kənardə gündə iki saat gəzməsinə və gimnastika qurğularından istifadə etməsinə icazə verilirdi. Gündə üç dəfə yemək verilirdi. Bundan əlavə, həbsdə saxlanılan bütün digər şəxslər kimi ərizəçinin də həftədə bir dəfə evdən çəkisi 5 kiloqramadək olan yemək bağlamaları almasına icazə verilirdi. Ərizəçi təcridxananın camaşırxanasında yuyulan təmiz dəsmallarla və yataq ləvazimatları ilə təmin olunurdu. O, həftədə bir dəfə ailəsindən təmiz geyim

alırdı, buna görə də həmişə mövsümə uyğun geyimdə olurdu. Dindirilmə zamanı və ya hər hansı digər istintaq hərəkəti həyata keçiriləndə vaxt ərizəçinin qolları heç vaxt qandallanmırdı.

II. MÜVAFIQ DAXİLİ QANUNVERİCİLİK

A. Məhkəməyə qədər həbsdə saxlanma

65. Cinayət Prosesual Məcəlləsinin polis həbsxanasında saxlanılma, həbs qətimkan tədbiri və həbs qətimkan tədbirinin tətbiqi və ona nəzarətlə bağlı müvafiq normalarının qısa xülasəsi yuxarıda istinad edilən *Fərhad Əliyevin işində* verilib (həmin iş üzrə qərarın 83-102-ci bəndləri).

B. Cinayət prosesi çərçivəsində əmlakın üzərinə həbs qoyulması

66. CPM-in 248-ci və 249-cu maddələrinə əsasən, məhkəmə hökmünün mülki iddiaya aid hissəsinin icrasını və ya cinayət qanunvericiliyində nəzərdə tutulan hallarda əmlakın sonradan müsadirə olunmasını təmin etmək üçün müstəntiq və ya prokuror cinayət törətdiyi güman edilən hüquq pozucusunun əmlakı üzərinə həbs qoyulması üçün məhkəməyə müraciət edə bilərlər. Əmlak üzərinə həbs qoyulması barədə qərar əmlakın mülkiyyətçisinin və ya sahibinin onu özgəninkiləşdirməsini və ya zərurət olduqda ondan istifadə etməsini qadağan edir. Konkret olaraq, 248-ci maddədə aşağıdakılar nəzərdə tutulur:

Maddə 248. Əmlak üzərinə həbs qoyulmasının mahiyyəti

“248.1. Əmlak üzərinə həbs:

248.1.1. mülki iddianı və cinayət qanunu ilə nəzərdə tutulmuş hallarda əmlak müsadirəsini təmin etmək məqsədi ilə tətbiq edilir;

248.1.2. əmlakın siyahıya alınmasından və mülkiyyətçiyə və ya sahibə həmin əmlak üzərində sərəncam verməyi, zəruri hallarda isə ondan istifadəni qadağan etməkdən ibarətdir;

248.1.3. bank əmanətlərinə tətbiq edildikdən sonra onlar üzrə əməliyyatların aparılmasına xitam verir.

248.2. Həbs əmlakın nədən ibarət və kimdə olmasından asılı olmayaraq, təqsirləndirilən şəxsin, habelə üzərlərinə əmlak məsuliyyəti qoyula bilən şəxslərin əmlakı üzərinə qoyulur.

248.3. Həbs təqsirləndirilən şəxsin ər-arvadın birgə mülkiyyəti və ya onun digər şəxslərlə mülkiyyətindəki payı üzərinə qoyulur. Əmlakın cinayətin törədilməsində alət kimi istifadə edilməsinə, cinayət yolu ilə əldə edilmiş vəsait hesabına əldə edilməsinə və ya artırılmasına kifayət qədər sübutlar olduqda, həbs bütün əmlakın, yaxud onun çox hissəsinin üzərinə qoyulur.

[Cinayət aləti və ya cinayətdən əldə edilən gəlirlər istifadə edilibsə, özgəninkiləşdirilibsə və ya onların müsadirəsi digər səbəblərdən mümkün deyilsə], təqsirləndirilən şəxsə məxsus olan və cinayət alətinin dəyərinə və ya cinayətdən əldə edilən gəlirlərə ekvivalent olan pulun və ya digər əmlakın üzərinə həbs qoyulur. ...”

67. CPM-in 249-cu maddəsində (əmlak üzərinə həbs qoyulmasının əsasları) nəzərdə tutulur ki, əmlak üzərinə həbs yalnız iş üzrə materiallar buna kifayət qədər əsas verdikdə və bir qayda olaraq məhkəmə qərarı əsasında qoyula bilər. Müstəntiq məhkəmə qərarı olmadan əmlak üzərinə həbs qoyulması barədə yalnız müstəsna hallarda qərar qəbul edə bilər. 250-ci maddədə üzərinə həbs qoyulmalı olan əmlakın dəyərinin müəyyən edilməsinə aid normalar yer alıb.

68. Aşağıdakılar “Azərbaycan Respublikasının Cinayət Prosesual Məcəlləsinin şərh-i”nin 1-ci cildinin CPM-in 248-ci maddəsinə aid hissəsindən müvafiq çıxarışlardır (elmi redaktor: professor C. Mövsümov, Bakı, 2003-cü il, səh. 166):

“6. **Əmlakın müsadirəsini təmin etmək** məqsədi ilə əmlak üzərinə həbs qoyulması barədə qərar yalnız təqsirləndirilən şəxsin ittiham edildiyi cinayət əməlinə görə əmlak müsadirəsinin mümkünlüyü Cinayət Məcəlləsində əlavə sanksiya qismində nəzərdə tutulduğu hallarda qəbul edilə bilər. ...

7. Əmlak üzərinə həbs qoyulması üçün faktoloji əsas ... əmlakın gizlədilməyini, özgəninkiləşdirilməyini və ya məhv ediləcəyini güman etməyə imkan verən **əsash rəyin mövcud olmasıdır**. ...

8. CPM-in 248.2-ci maddəsinə əsasən, aşağıdakı şəxslərin əmlakı üzərinə həbs qoyulması barədə qərar qəbul edilə bilər: a) təqsirləndirilən şəxslərin; b) üzərlərinə əmlak məsuliyyəti qoyula bilən şəxslərin. Həbs əmlakın nədən ibarət və kimdə olmasından asılı olmayaraq, təqsirləndirilən şəxsin, habelə üzərlərinə əmlak məsuliyyəti qoyula bilən şəxslərin əmlakı üzərinə qoyulur. Sonuncular **təqsirləndirilən şəxsin hərəkətlərinə görə** əmlakları ilə məsuliyyət daşıyan şəxslərdir. Bu şəxslər kateqoriyasına aşağıdakılar daxildir: a) təqsirləndirilən şəxsin işəgötürəni (Mülki Məcəllənin 1099-cu maddəsi); b) vəzifəli şəxslərinin hərəkətlərinə görə məsuliyyətə cəlb olunan müvafiq dövlət orqanlarının maliyyə bölmələri (Mülki Məcəllənin 1100-cü və 1102-ci maddələri); c) yaşı on dördədən on səkkizə qədər olan yetkinlik yaşına çatmayanların və ya fəaliyyət qabiliyyəti olmayan şəxslərin qanuni nümayəndələri (Mülki Məcəllənin 1104-cü və 1105-ci maddələri); d) yüksək təhlükə mənbəyinin sahibi (Mülki Məcəllənin 1108-ci maddəsi). Yuxarıda qeyd edilən şəxslər [cinayət prosesində qaldırılmış] mülki iddialar üzrə cavabdeh kimi göstərilir”.

CPM-in 91.1-ci maddəsinə əsasən, müstəntiqin, prokurorun və ya məhkəmənin təqsirləndirilən şəxs qismində cəlb etmə barədə qərar çıxardığı fiziki şəxs təqsirləndirilən şəxs kimi tanınır.

HÜQUQİ MƏSƏLƏLƏR

I. İŞİN ƏHATƏ DAİRƏSİ

69. İlk ərizə ərizəçinin cinayət işi üzrə məhkəmə araşdırmasına və nəticədə onun məhkum edilməsinə qədərki dövrə aid olan faktlarla məhdudlaşır və bu iş barədə məlumat cavabdeh Hökumətə 4 aprel 2007-ci ildə Konvensiyanın 3-cü və 5-ci maddələri, 6-cı maddəsinin 2-ci bəndi, 8-ci və 13-cü maddələri və Konvensiyanın 1 sayılı Protokolunun 1-ci maddəsi üzrə verilmişdi. Məhkəmə qeyd edir ki, məlumat verildikdən sonra ərizəçi sonradan cinayət işi üzrə məhkəmə araşdırması zamanı və barəsindəki ittiham hökmündən verdiyi apellyasiya və kassasiya şikayətləri üzrə icraat zamanı baş vermiş hadisələrdən irəli gələn “yeni və davam edən sonrakı pozuntularla” bağlı bir sıra yeni məlumatlar verib. Qeydlərinin 6-cı səhifəsində ərizəçi bildirir ki, bu “yeni və davam edən pozuntular” onun Məhkəməyə təqdim etmək niyyətində olduğu yeni şikayət ərizəsinin predmeti olacaq. Əvvəlki işlər üzrə qərarlarında olduğu kimi, Məhkəmə ərizə barədə Hökumətə məlumat verildikdən sonra qaldırılan hər hansı yeni məsələlərə baxılmasını, əgər onlar sadəcə ərizəçinin Məhkəməyə ilk şikayətlərinin dəqiqləşdirilməsindən ibarət deyilsə, məqsəduyğun saymır (bax: *Nuray Şen Türkiyəyə qarşı* (№ 2), ərizə № 25354/94, 200-cü bənd, 30 mart 2004-cü il; *Piryanik Ukraynaya qarşı*, ərizə № 75788/01, 20-ci bənd, 19 aprel 2005-ci il; *Kovaç Ukraynaya qarşı*, ərizə № 39424/02, 38-ci bənd, ECHR 2008-...; *Kats və başqaları Ukraynaya qarşı*, ərizə № 29971/04, 88-ci bənd, ECHR 2008-...; *Yusupova və başqaları Rusiyaya qarşı*, ərizə № 5428/05, 51-ci bənd, 9 iyul 2009-cu il; *Saginadze və başqaları Gürcüstanaya qarşı*, ərizə № 18768/05, 72-ci bənd, 27 may 2010-cu il; və *Ruja Latviyaya qarşı* (qərardad), ərizə № 44798/05, 30-cu bənd, 11 may 2010-cu il).

70. Hazırkı ərizə haqqında məlumat verilənə qədər sonrakı hadisələr barədə heç bir şikayət bildirilməyinə görə və ərizəyə mahiyyəti üzrə baxılmasının onun qəbul ediləliyinə baxılması ilə eyni vaxtda həyata keçirilməsi qərara alındığına görə hazırkı işin əhatə dairəsi ərizə haqqında məlumat verilən vaxtda mövcud olmuş faktlarla, yəni ərizəçinin məhkum edilənədək məhkəməyə qədər həbsdə saxlanıldığı dövrə aid olan faktlarla məhdudlaşır. Bununla belə, ərizəçi sonrakı hadisələrlə bağlı hər hansı yeni şikayətlər barəsində yeni ərizələr vermək imkanına malikdir (bax: *Dimitriu və Dumitrake Rumıniyaya qarşı*, ərizə № 35823/03, 23-24-cü bəndlər, 20 yanvar 2009-cu il).

II. KONVENSIYANIN 5-Cİ MADDƏSİNİN İDDİA EDİLƏN POZUNTULARI

A. Konvensiyanın 5-ci maddəsinin 1-ci bəndi

71. Konvensiyanın 5-ci maddəsinin 1-ci və 3-cü bəndlərinə və 6-cı və 13-cü maddələrinə istinadən ərizəçi şikayət etdi ki, onun tutulması və həbsdə saxlanması cinayət əməli

törətməsindən şübhələnməyə əsas verən tutarlı səbəblərə əsaslanmamışdı. O, iddia etdi ki, sözügedən nəqd pul aeroportda onun çantasına “qoyulmuşdu” və ona qarşı ilkin ittihamedicü sübutların əldə edilməsi və sənədləşdirilməsi prosedurunda çoxsaylı qüsurlar vardı.

72. Məhkəmə hesab edir ki, bu şikayətlərə Konvensiyanın 5-ci maddəsinin 1-ci bəndi üzrə baxılmalıdır, həmin bəndin bu işə aidiyyəti olan hissəsində deyilir:

“1. Hər kəsin azadlıq və şəxsi toxunulmazlıq hüququ var. Heç kəs qanunla müəyyən olunmuş aşağıdakı hallardan və qaydadan başqa azadlığından məhrum edilə bilməz:

...

c) hüquq pozuntusunun törədilməsində əsaslı şübhə ilə bağlı şəxsin səlahiyyətli məhkəmə orqanı qarşısında durmasından irəli gələn və ya onun tərəfindən törədilən hüquq pozuntusunun, yaxud törədildikdən sonra onun gizlənməsinin qarşısını almaq üçün kifayət qədər zəruri əsasların olduğunun hesab edildiyi hallarda şəxsin qanuni tutulması və ya həbsə alınması...”

73. Hökumət ərizəçinin arqumentlərinə etiraz etdi və bildirdi ki, ərizəçi qaçaqmalçılıq cinayətini törətdiyi zaman hadisə yerində yaxalanıb və buna görə də onun həbsi cinayət əməli törətdiyinə dair əsaslı şübhəyə əsasında həyata keçirilmişdi.

74. Ərizəçi iddia etdi ki, çantasında tapılmış 30.000 ABŞ dolları ona məxsus deyildi və çanta aeroport işçilərində olarkən onun içinə qoyulmuşdu. O, bildirdi ki, israrlı tələblərinə baxmayaraq, şübhə üçün ilkin mənbə olduğu iddia edilən rentgen şüalı təhlükəsizlik monitorunun videoyazıları təqdim edilmədi. O, daha sonra iddia etdi ki, axtarışın sənədləşdirilməsi qüsurlu idi. Ərizəçinin sözlərinə görə, onun həbsinin səbəbləri qondarma idi və qabaqcadan düşünülmüşdü, bunu digər amillərlə yanaşı bu fakt da təsdiq edirdi ki, onun həbsində iştirak etmiş əməkdaşlardan bəziləri işə normal iş saatlarından tez gəlmişdilər. Ərizəçi yekunda bildirdi ki, dövlət hakimiyyəti orqanları ona qarşı qanuni yolla əldə edilmiş və onun cinayət əməli törətdiyinə dair əsaslı şübhənin olması üçün kifayət edən dəlillərin olduğunu sübut edə bilməyiblər.

75. Məhkəmə bir daha xatırladır ki, əsaslı şübhəyə əsaslanan həbsə 5-ci maddənin 1-ci bəndinin “c” yarım-bəndi əsasında haqq qazandırmaq üçün istər tutma anında, istərsə də ərizəçi həbsdə olduğu müddətdə polisın ittihamlar irəli sürmək üçün kifayət qədər sübutlar əldə etmiş olmasına ehtiyac yoxdur (bax: *Broqan və başqaları Birləşmiş Krallığa qarşı*, 29 noyabr 1988-ci il, 53-cü bənd, A seriyaları, № 145-B; və *Erdagöz Türkiyəyə qarşı*, 22 oktyabr 1997-ci il, 51-ci bənd, Qərar və qəraradlar toplusu, 1997-VI). Eləcə də şəxsin tutulması hökmən o demək deyil ki, nəticə etibarı ilə ona qarşı ittiham irəli sürülməli və o, məhkəmə qarşısına çıxarılmalıdır. Dindirmə üçün həbsdə saxlamanın məqsədi həbsin əsasını təşkil edən şübhələri təsdiq etməklə və ya aradan qaldırmaqla cinayət istintaqını irəliyə aparmaqdır. Şübhə yaranmasına səbəb olan faktların şəxsin məhkum edilməsinə, yaxud hətta ona qarşı ittiham irəli sürülməsinə haqq qazandırmaq üçün zəruri olan faktlarla eyni səviyyədə olması vacib deyil, bunlar cinayət araşdırması prosesinin sonrakı mərhələsinə aid olan məsələlərdir (bax: *Mürrey Birləşmiş Krallığa qarşı*, 28 oktyabr 1994-cü il, 55-ci bənd, A seriyaları, № 300-A). Lakin şübhənin əsaslı səbəblərə söykənməli olduğu barədə tələb əsassız tutmaya və həbsə qarşı təminatın zəruri tərkib hissəsini təşkil edir. Şübhənin daxili inama əsaslanması (“vicdanlı şübhə”) yetərli deyil. “Əsaslı şübhə” sözləri müvafiq şəxsin cinayət əməli törətməsinə obyektiv müşahidəçini inandıra biləcək faktların və ya məlumatların mövcudluğunu bildirir (bax: *Foks, Kempbell və Hartli Birləşmiş Krallığa qarşı*, 30 avqust 1990-ci il, 32-ci bənd, A seriyaları, № 182).

76. Hazırkı işdə ərizəçi zəruri bəyannamə vermədən xarici valyuta ilə çoxlu miqdarda nəqd pulu gömrükdən keçirməyə cəhd etməkdə şübhəli bilinirdi. Bu hərəkətin daxili qanunvericilikdə cinayət əməli kimi tövsif olunması tərəflər arasında mübahisə predmeti deyil.

77. Şübhə ərizəçinin əl çantasında 30.000 ABŞ dolları məbləğində nəqd pulun tapılmasına əsaslanmışdı. Məhkəmə hesab edir ki, yuxarıda qeyd edilən presedent hüququ baxımından nəqd pulun ərizəçinin əl çantasında tapılması və bəyannamədə göstərilməməsi faktı özlüyündə ərizəçini iddia edilən cinayət əməli ilə obyektiv olaraq əlaqələndirən amil idi və ona qarşı “əsaslı şübhənin” yaranması üçün kifayət idi.

78. Bu sübutun hansı yolla “aşkar edilməsinin” və sənədləşdirmədə qüsurlara yol verilməsinin həmin sübutun bilərəkdən “qoyulduğuna” ciddi şəkildə dəlalət etdiyi barədə ərizəçinin iddiasına

gəldikdə, Məhkəmə hesab edir ki, bu arqumentlər sübutun əldə edilməsi üsulunun qanuniliyinə, onun qəbulunun mümkünlüyü və etibarlılığına aiddir və bu məsələlər Konvensiyanın 6-cı maddəsi əsasında cinayət prosesinin ədalətliyi kontekstində araşdırılmalıdır (aşağıda 6-cı maddəyə aid məsələlərlə bağlı 138-ci bəndə bax).

79. Buradan belə nəticə çıxır ki, Konvensiyanın 5-ci maddəsinin 1-ci bəndi baxımından bu şikayət açıq-aydın əsassızdır və Konvensiyanın 35-ci maddəsinin 3-cü bəndinin “a” yarım-bəndinə və 4-cü bəndinə uyğun olaraq rədd edilməlidir.

80. Bundan əlavə, Məhkəmə qeyd edir ki, o, *Fərhad Əliyevin işində* Konvensiyanın 5-ci maddəsinin 1-ci bəndinin pozuntusunu bu faktla əlaqədar müəyyən etmişdi ki, ərizəçinin qardaşı (həmin işdə o, ərizəçi idi) 2007-ci il aprelin 19-dan mayın 21-dək qanuni əsas olmadan həbs olunmuşdu, çünki həmin dövrdə onun həbsini sanksiyalaşdıran etibarlı məhkəmə qərarı yox idi (bax: *Fərhad Əliyevin işi* üzrə yuxarıda istinad edilən qərar, 172-179-cu bəndlər). İşin materiallarından belə görünür ki, hazırkı işdə ərizəçi eyni müddət ərzində eyni vəziyyətdə olub. Lakin ərizəçinin arqumentlərini araşdırdıqdan sonra Məhkəmə qeyd edir ki, o, bununla bağlı Məhkəmə qarşısında hər hansı şikayət irəli sürməyib. Müvafiq olaraq, hazırkı işdə bu konkret məsələnin araşdırılması tələb olunmur.

B. Konvensiyanın 5-ci maddəsinin 3-cü bəndi

81. Ərizəçi Konvensiyanın 5-ci maddəsinin 1-ci və 3-cü bəndlərinə və 6-cı və 13-cü maddələrinə əsasən şikayət etdi ki, onun məhkəməyə qədər həbsdə saxlanması əsassız olaraq uzun sürüb və onun davamlı olaraq həbsdə saxlanmasına haqq qazandırmaq üçün münasib və yetərli əsaslar gətirilməyib. Məhkəmə hesab edir ki, bu şikayətə Konvensiyanın 5-ci maddəsinin 3-cü bəndi əsasında baxılmalıdır, həmin bənddə aşağıdakılar nəzərdə tutulur:

“Bu maddənin I bəndinin “c” yarım-bəndinə müvafiq olaraq tutulmuş və ya həbsə alınmış hər kəs ... ağlabatan müddət ərzində məhkəmə araşdırması və ya məhkəməyə qədər azad edilmək hüququna malikdir. Azad edilmək məhkəmədə iştirak etmə təminatlarının təqdim edilməsi ilə şərtləndirilə bilər”.

1. Şikayətin qəbul edilənliyi

82. Məhkəmə qeyd edir ki, bu şikayət Konvensiyanın 35-ci maddəsinin 3-cü bəndinin “a” yarım-bəndində nəzərdə tutulmuş açıq-aydın əsassız şikayət deyil. Məhkəmə daha sonra qeyd edir ki, o, hər hansı digər səbəblərə görə də qəbul edilən deyil. Buna görə də o, qəbul olunan elan edilməlidir.

2. Şikayətin mahiyyəti

a) Tərəflərin arqumentləri

83. Hökumət iddia etdi ki, ərizəçinin həbsinə onun cinayət törətdiyinə dair əsaslı şübhə haqq qazandırır və onun həbsdə saxlanması barədə cinayət təqibi orqanlarının təqdimatları əsasında qərar çıxararkən məhkəmələr onların həmin təqdimatları əsaslandırmaq üçün göstərdikləri səbəbləri nəzərə almış və hər iki tərəfin arqumentlərini qiymətləndirmişdilər.

84. Ərizəçi şikayətini bir daha təkrarladı və iddia etdi ki, onun məhkəmədə iştirak etmə təminatlarının təqdim edilməsi ilə şərti ilə məhkəmə araşdırmasına qədər azad edilməkdənsə davamlı olaraq həbsdə saxlanması əsassız və məntiqə zidd idi. O, iddia etdi ki, onun ədalət mühakiməsindən yayınacağı və ya cinayət icraatına təsir göstərməyə cəhd edəcəyi təhlükəsi yox idi və hətta bu cür təhlükə olsaydı belə, qeyri-həbs qətimkan tədbirlərini nəzərdə tutmaq olardı.

b) Məhkəmənin qiymətləndirməsi

85. Məhkəmənin oturuşmuş presedent hüququna uyğun olaraq, 5-ci maddə azad edilmənin lehinə prezumpsiyanı nəzərdə tutur. 5-ci maddənin 3-cü bəndinin birinci cümləsinin ikinci hissəsi məhkəmə orqanlarına ağılabatan müddət ərzində təqsirləndirilən şəxsin məhkəmə araşdırmasını həyata keçirməkdən, ya da onu məhkəməyə qədər azad etməkdən savayı başqa seçim yeri qoymur. Məhkum edilənə qədər şəxsin təqsirsiz olduğu ehtimal edilməlidir və nəzərdən keçirilən bəndin məqsədi mahiyyət etibarı ilə onu tələb etməkdən ibarətdir ki, həmin şəxsin həbsdə saxlanılma müddəti ağılabatan həddi keçən kimi o, müvəqqəti (şərti) olaraq azadlığa buraxılmalıdır (bax: *Makkey Birləşmiş Krallığa qarşı* [Böyük Palatanın qərarı], ərizə № 543/03, 41-ci bənd, ECHR 2006-X; və *Bikov Rusiyaya qarşı* [Böyük Palatanın qərarı], ərizə № 4378/02, 61-ci bənd, ECHR 2009-...).

86. Buna görə də, konkret işdə davamlı həbsə yalnız o halda haqq qazandırmaq olar ki, təqsirsizlik prezumpsiyasına baxmayaraq, Konvensiyanın 5-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş fərdin azadlığına hörmət hüququnu üstələyən həqiqi ictimai maraq tələbinin konkret əlamətləri mövcud olsun (digər qərarlar arasında bax: *Kudla Polşaya qarşı* [Böyük Palatanın qərarı], ərizə № 30210/96, 110-cu və sonrakı bəndlər, ECHR 2000-XI).

87. Konkret işdə təqsirləndirilən şəxsin ibtidai həbsinin ağılabatan müddət həddini aşmamasını təmin etmək vəzifəsi ilk növbədə milli məhkəmə orqanlarının üzərinə düşür. Bu məqsədlə onlar təqsirsizlik prezumpsiyası prinsipini lazımi qaydada nəzərə almaqla, 5-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş fərdin azadlığına hörmət edilməsi haqqında qaydadan kənara çıxmağa haqq qazandıran həqiqi ictimai maraq tələbinin mövcud olmasının lehinə və ya əleyhinə dəlalat edən bütün faktları araşdırmalı və azad edilmə barədə vəsatətlərə dair qərarlarında göstərməlidirlər. Mahiyyət etibarı ilə Məhkəmə bu qərarlarda göstərilən səbəblər əsasında və ərizəçinin şikayətində qeyd etdiyi faktlar əsasında 5-ci maddənin 3-cü bəndinin pozulub-pozulmadığı barədə qərar çıxarmalıdır (misal üçün bax: *Veynştal Polşaya qarşı*, ərizə № 43748/98, 50-ci bənd, 30 may 2006-cı il tarixli qərar; *Labita İtaliyaya qarşı* [Böyük Palatanın qərarı], ərizə № 26772/95, 152-ci bənd, ECHR 2000-IV; və *Makkeyin işi* üzrə yuxarıda istinad edilən qərar, 43-cü bənd).

88. Tutulmuş şəxsi cinayət törətməkdə şübhəli hesab etmək üçün əsaslı səbəblərin olması həbsdə saxlanılmanın qanuniliyinin məcburi şərtidir, lakin müəyyən vaxt keçdikdən sonra bu kifayət etmir və o zaman Məhkəmə müəyyən etməlidir ki, məhkəmə orqanlarının gətirdiyi digər əsaslar azadlıqdan məhrum edilmənin davam etməsinə haqq qazandırırımı? Belə əsaslar “münasib” və “yetərli” olduqda, Məhkəmə həmçinin əmin olmalıdır ki, dövlət orqanları icraatı həyata keçirərkən “xüsusi səylə” çalışıblar (digər qərarlar arasında bax: *Letelye Fransaya qarşı*, 26 iyun 1991-ci il, 35-ci bənd, A seriyaları, № 207; və *Yağcı və Sərgin Türkiyəyə qarşı*, 8 iyun 1995-ci il, 50-ci bənd, A seriyaları, № 319-A). Bu məsələlərdə sübut etmə yükü qarşı tərəfin üzərinə qoyulmamalıdır və tutulmuş şəxsdən tələb edilməməlidir ki, azad edilməsini təmin edən əsasların mövcud olduğunu sübut etsin (bax: *İlykov Bolqarıstana qarşı*, ərizə № 33977/96, 85-ci bənd, 26 iyul 2001-ci il).

89. 5-ci maddənin 3-cü bəndinin məqsədləri üçün nəzərə alınmalı olan ümumi müddətə gəldikdə, həmin müddət təqsirləndirilən şəxsin həbsə alındığı gündən başlayır və “məsuliyyət məsələsinin, hətta yalnız birinci instansiya məhkəməsi tərəfindən olsa belə, həll edildiyi gün başa çatır” (bax: *Kalaşnikov Rusiyaya qarşı*, ərizə № 47095/99, 110-cu bənd, ECHR 2002-VI; və *Labitanın işi* üzrə yuxarıda adı çəkilən qərar, 147-ci bənd). Hazırkı işdə bu müddət ərizəçi tutulduğu tarixdə – 19 oktyabr 2005-ci ildə başlayıb və Ağır cinayətlərə dair işlər üzrə məhkəmənin onun barəsində ittiham hökmü çıxardığı tarixdə – 25 oktyabr 2007-ci ildə başa çatıb. Beləliklə, ərizəçinin məhkəməyə qədər həbsdə saxlanma müddəti ümumilikdə iki il altı gün davam edib.

90. Hətta ərizəçini cinayət törətməkdə şübhəli hesab etmək üçün əsaslı səbəblərin olması ilk dövrlərdə onun həbsdə saxlanması üçün yetərli olsa belə, zaman keçdikcə bu səbəblər qaçılmaz olaraq əhəmiyyətini itirir (yuxarıda 88-ci bəndə bax) və onun həbsdə saxlanmasının davam etdirilməsi onun işinin fərdi halları nəzərə alınmaqla digər münasib səbəblərlə əsaslandırılmalıdır.

91. İcraatın məhkəməyəqədər araşdırma mərhələsində ərizəçinin həbs müddəti Nəsimi rayon məhkəməsi tərəfindən onun 13 dekabr 2005-ci il, 10 fevral 2006-cı il, 13 aprel 2006-cı il, 14 iyul 2006-cı il və 2 oktyabr 2006-cı il tarixli qərarları ilə beş dəfə uzadılıb. Bu qərarların hamısı ərizəçinin azad edilməli olduğu barədə iddialarının yer aldığı şikayətlərindən sonra Apellyasiya Məhkəməsi tərəfindən qüvvədə saxlanılıb. Nəhayət, icraatın məhkəmə araşdırması mərhələsində ərizəçinin həbs müddəti Ağır cinayətlərə dair işlər üzrə məhkəmənin 21 may 2007-ci il tarixli qərarı ilə uzadılıb (CPM-in 173.2-ci maddəsinə əsasən bu qərardan şikayət verilə bilməzdi).

92. İbtidai istintaq dövründə ərizəçinin həbs müddətinin uzadılması barədə birinci instansiya və apellyasiya instansiyası məhkəmələrinin qərarlarına gəldikdə, onun həbsdə saxlanması hər dəfə ya ittihamların ağırlığı ilə, ya da onun ədalət mühakiməsindən yayınması və prosesdə iştirak edən digər şəxslərə təzyiqli göstərməsi ehtimalı ilə, yaxud da bu amillərin hər ikisi ilə əsaslandırılmışdı. Bununla bağlı Məhkəmə qeyd edir ki, şəxsin üzləşə biləcəyi cəzanın ağırlığı ədalət mühakiməsindən yayınma riskinin qiymətləndirilməsində əhəmiyyətli element olsa da, ittihamların ağırlığı özlüyündə uzun müddət ibtidai həbsdə saxlanılmağa haqq qazandıra bilməz (bax: *İlykovun işi* üzrə yuxarıda istinad edilən qərar, 80-81-ci bəndlər). Bundan başqa, həbsdə saxlanılmağa haqq qazandıra bilən ədalət mühakiməsindən yayınma riski yalnız şəxsin üzləşə biləcəyi cəzanın ağırlığı əsasında qiymətləndirilə bilməz. Ədalət mühakiməsindən yayınma riski onun mövcudluğunu ya təsdiq edən, ya da həmin riski ibtidai həbsə haqq qazandırılmasını mümkünsüz edən dərəcədə minimuma endirən bir sıra digər müvafiq amillərə istinadən qiymətləndirilməlidir (bax: *Pançenko Rusiyaya qarşı*, ərizə № 45100/98, 106-cı bənd, 8 fevral 2005-ci il; və *Letelyenin işi* üzrə yuxarıda istinad edilən qərar, 43-cü bənd). Lakin hazırkı işdə CPM-in müddəalarını təkrarlayan stereotip ifadələrdən istifadə edilmiş məhkəmə qərarlarında ədalət mühakiməsindən yayınma riski də daxil olmaqla yuxarıdakı əsasların sadalanmasından savayı başqa bir şey yoxdur (müqayisə et: *Giorgi Nikolaişvilinin işi* üzrə yuxarıda istinad edilən qərar, 23-24, 28, 76 və 79-cu bəndlər, 13 yanvar 2009-cu il; və *Fərhad Əliyevin işi* üzrə yuxarıda istinad edilən qərar, 191-ci bənd). Bu qərarlarda həmin əsasların söykəndiyi hər hansı konkret faktlar göstərilməyib və həmin əsaslara haqq qazandıran münasib və yetərli səbəblər öz əksini tapmayıb. Məhkəmə həmçinin qeyd edir ki, ərizəçinin həbsdə saxlanılma müddətini uzatmış məhkəmələr eyni stereotip ifadələrdən təkrar-təkrar istifadə ediblər və onların gətirdiyi əsaslar zaman keçdikcə dəyişə bilən vəziyyətin gedişatını əks etdirməyib və prosesin sonrakı mərhələlərində həmin əsasların öz qüvvəsini saxlayıb-saxlamadığı yoxlanılmayıb.

93. Məhkəmə inkar etmir ki, ərizəçinin azadlıqdan məhrum edilməsinə haqq qazandıran konkret, münasib faktlar mövcud ola bilərdi. Lakin hətta bu cür faktlar mövcud olmuşsa belə, onlar müvafiq məhkəmə qərarlarında öz əksini tapmayıb. Milli hakimiyyət orqanlarını əvəzləmək və onların əvəzinə belə faktları müəyyən etmək Məhkəmənin işi deyil (bax: *İlykovun işi* üzrə yuxarıda istinad edilən qərar, 86-cı bənd; *Pançenkonun işi* üzrə yuxarıda istinad edilən qərar, 105-ci bənd; və *Giorgi Nikolaişvilinin işi* üzrə yuxarıda istinad edilən qərar, 77-ci bənd).

94. Ağır cinayətlərə dair işlər üzrə məhkəmənin 21 may 2007-ci il tarixli qərarına gəldikdə, Məhkəmə qeyd edir ki, o, müttəhimlərin ədalət mühakiməsindən yayınması və şahidlərə təzyiqli göstərməsi riskini qiymətləndirərkən müəyyən amilləri nəzərə alıb (məsələn, müttəhimlərin maddi imkanları və xaricdəki əlaqələri). Lakin Ağır cinayətlərə dair işlər üzrə məhkəmənin təhlili kollektiv surətdə bir neçə müttəhimə aid olub və ərizəçi də daxil olmaqla həbsdə saxlanılan hər bir şəxsin həbsinə haqq qazandıran əsaslar hər kəs üçün ayrıca qiymətləndirilməyib. Həbsdə saxlanılanların saxlanma müddətini “kollektiv surətdə” uzadan bu cür qərarların qəbulu praktikası özlüyündə Konvensiyanın 5-ci maddəsinin 3-cü bəndində təsbit olunmuş təminatlara uyğun deyil, çünki bu zaman həbsdə saxlanılan hər bir şəxsə aid fərdi hallar nəzərə alınmalıdır (bax: *Xudoyorov Rusiyaya qarşı*, ərizə № 6847/02, 186-cı bənd, ECHR 2005-X, çıxarışlar; və *Fərhad Əliyevin işi* üzrə yuxarıda istinad edilən qərar, 193-cü bənd).

95. Yuxarıdakı mülahizələri nəzərə alaraq, Məhkəmə bu qənaətə gəlir ki, ərizəçinin işinin konkret faktlarını qeyd etmək əvəzinə sadəcə olaraq həbsdə saxlanmanın əsaslarını sadalayan stereotip ifadələrdən istifadə etməklə dövlət orqanları ərizəçinin məhkəməyəqədər həbsdə

saxlanma vaxtının iki il altı gün müddətinə uzadılmasına haqq qazandırmaq üçün “münasib” və “yetərli” əsaslar gətirməyiblər.

96. Müvafiq olaraq, Konvensiyanın 5-ci maddəsinin 3-cü bəndinin pozuntusu baş verib.

C. Konvensiyanın 5-ci maddəsinin 4-cü bəndi

97. Konvensiyanın 5, 6 və 13-cü maddələrinə istinadən ərizəçi şikayət etdi ki, həbsdə saxlanması ilə bağlı məhkəmə icraatı çəkişmə xarakterli olmayıb və ədalətsiz olub. Konkret olaraq, o, qeyd etdi ki, məhkəmələr onun həbsdə saxlanması məsələsinə onun iştirakı olmadan baxıblar, məhkəmə iclasları açıq keçirilməyib, onun həbsdə saxlanması barədə təqdimatlarını əsaslandırmaq üçün cinayət təqibi orqanlarının məhkəmələrə təqdim etdiyi materiallarla onun tanış olmasına imkan yaradılmayıb, məhkəmələr onun azad edilməsinin lehinə irəli sürdüyü konkret arqumentləri nəzərdən keçirməyiblər və ümumiyyətlə, tərəflərin bərabərliyi prinsipi rədd edilib.

98. Bu şikayət bütövlükdə cinayət işinin icraatına deyil, yalnız ərizəçinin məhkəməyəqədər həbsdə saxlanması ilə bağlı icraata aid olduğuna görə 6-cı maddənin tətbiq dairəsinə düşmür (misal üçün bax: *Quliyev Azərbaycan qarşı* (qərar), ərizə № 35584/02, 27 may 2004-cü il) və Məhkəmə hesab edir ki, ona Konvensiyanın 5-ci maddəsinin 4-cü bəndi üzrə baxılmalıdır, həmin bənddə deyilir:

“Tutulma və ya həbsə alma nəticəsində azadlıqdan məhrum edilmiş hər kəs onun həbsə alınmasının qanuniliyinə məhkəmə tərəfindən təxirə salınmadan baxılması hüququna və əgər onun həbsi məhkəmə tərəfindən qanunsuz hesab edilibsə, azad edilmək hüququna malikdir”.

1. Şikayətin qəbul edilənliyi

99. Məhkəmə qeyd edir ki, ərizəçi bu şikayətlə bağlı qaldırdığı digər arqumentlərlə yanaşı şikayət edib ki, məhkəməyəqədər həbsdə saxlanması ilə bağlı icraat çərçivəsindəki məhkəmə iclasları açıq olmayıb. Bu məsələ ilə bağlı Məhkəmə əvvəlki işlərdə bildirib ki, 5-ci maddənin 4-cü bəndi məhkəməyəqədər həbsin qanuniliyinin yoxlanılması üçün məhkəmə iclası keçirilməsini tələb etsə də (aşağıda 104-cü bəndə bax), bir qayda olaraq, belə iclasın açıq olmasını tələb etmir (bax: *Raynprext Avstriyaya qarşı*, ərizə № 67175/01, 34-41-ci bəndlər, ECHR 2005-XII; və *Fərhad Əliyevin işi* üzrə yuxarıda istinad edilən qərar, 198-ci bənd). Məhkəmə hazırkı işdə ərizəçinin həbsə alınmasının qanuniliyinin yoxlanılması ilə bağlı icraat çərçivəsində açıq məhkəmə iclası keçirilməsini tələb edən hər hansı xüsusi hal görmür. Buradan belə nəticə çıxır ki, ərizənin bu hissəsi açıq-aydın əsassızdır və Konvensiyanın 35-ci maddəsinin 3-cü bəndinin “a” yarım-bəndinə və 4-cü bəndinə uyğun olaraq rədd edilməlidir.

100. Şikayətin qalan hissəsinə gəldikdə, Məhkəmə qeyd edir ki, o, Konvensiyanın 35-ci maddəsinin 3-cü bəndinin “a” yarım-bəndində nəzərdə tutulmuş açıq-aydın əsassız şikayət deyil. O, daha sonra qeyd edir ki, şikayətin qalan hissəsi hər hansı digər əsaslara görə də qəbul olunmayan deyil. Buna görə də o, qəbul olunan elan edilməlidir.

2. Şikayətin mahiyyəti

a) Tərəflərin arqumentləri

101. Hökumət bildirdi ki, ərizəçinin ixtiyarında səmərəli prosedur vardı ki, onun vasitəsilə həbsinin qanuniliyi məsələsinə etiraz edə bilərdi. Hökumətin fikrincə, bu prosedur təqsirləndirilən şəxsin cinayət təqibi orqanları tərəfindən qəbul edilmiş hər hansı prosessual hərəkətlərdən və ya qərarlardan daxili məhkəmələrə şikayət vermək hüququna dair CPM-in müddəalarında nəzərdə tutulmuşdu.

102. Ərizəçi şikayətini təkrarlayaraq iddia etdi ki, həbsinin qanuniliyi məsələsinə etiraz etməsi ilə bağlı icraatda tərəflərin bərabərliyi və ədalətlik tələbləri təmin edilməyib.

b) Məhkəmənin qiymətləndirməsi

103. Barəsində şikayət edilən yuxarıdakı halları nəzərə alaraq, Məhkəmə qeyd edir ki, hazırkı şikayətin əhatə dairəsi ərizəçinin məhkəməyəqədər araşdırma zamanı həbsdə saxlanılmasının qanuniliyi məsələsinə baxılması üzrə icraatla məhdudlaşır.

104. Məhkəmə bir daha xatırladır ki, tutulan və ya həbsə alınan şəxs 5-ci maddənin 1-ci bəndində nəzərdə tutulan mənada azadlıqdan məhrum edilməsinin “qanuniliyi” məsələsi üçün əhəmiyyətli olan prosessual və maddi hüquqi şərtlərə riayət edilib-edilmədiyinin, 5-ci maddənin 4-cü bəndi vasitəsilə, məhkəmə tərəfindən yoxlanılması hüququna malikdir. Bu o deməkdir ki, səlahiyyətli məhkəmə təkcə daxili qanunvericilikdəki prosessual tələblərə riayət edilib-edilmədiyini deyil, həm də ərizəçinin tutulmasına səbəb olmuş şübhənin əsaslılığını və onun tutulmasının və həbsdə saxlanılmasının daşdığı məqsədin qanuniliyini yoxlamalıdır (bax: *Broqan və başqalarının işi* üzrə yuxarıda istinad edilən qərar, 65-ci bənd). Cinayət prosesi və ya mülki proseslə bağlı Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 1-ci bəndinin tələb etdiyi eyni təminatların 5-ci maddənin 4-cü bəndində nəzərdə tutulan icraatda da yer alması həmişə zəruri olmasa da, sonuncu icraat məhkəmə xarakterli olmalı və sözügedən azadlıqdan məhrum etmə hallarına uyğun qarantiyaları təmin etməlidir. Bu icraat çəkişmə xarakteri daşmalı və tərəflərin bərabərliyi həmişə təmin edilməlidir. Şəxsin həbsi 5-ci maddənin 1-ci bəndinin “c” yarım-bəndinin tətbiq dairəsinə düşürsə, o zaman məhkəmə iclasının keçirilməsi tələb olunur (bax: *Assenov və başqaları Bolqarıstana qarşı*, 28 oktyabr 1998-ci il, 162-ci bənd, Qərarlar toplusu, 1998-VIII). Tutulmuş şəxsin şəxsən və ya müəyyən formada təmsil olunmaqla dinlənilməsi imkanı azadlıqdan məhrum etmə məsələləri ilə bağlı keçirilən icraatlardakı təməl təminatlar arasında xüsusi yer tutur (bax: *Kampanis Yunanıstana qarşı*, 13 iyul 1995-ci il, 47-ci bənd, A seriyaları, № 318-B). Bundan başqa, tutulmuş şəxsin və ya onun vəkiliyinə tutulmanın qanuniliyi məsələsinə səmərəli şəkildə etiraz edə bilməsi üçün istintaq materiallarındakı sənədlərlə tanış olmasına imkan yaradılmıqda tərəflərin bərabərliyi təmin edilmiş olmur (bax: *Lami Belçikaya qarşı*, 30 mart 1989-cu il, 29-cü bənd, A seriyaları, № 151).

105. 5-ci maddənin 4-cü bəndi iştirakçı dövlətləri ibtidai həbsdən azad edilmək üçün verilmiş ərizələrə baxılması ilə bağlı ikinci instansiya səviyyəsini yaratmağa məcbur etmir. Bununla belə, daxili qanunvericilikdə bu cür apellyasiya şikayəti sistemi nəzərdə tutulubsa, apellyasiya instansiyası orqanı da 5-ci maddənin 4-cü bəndinin tələblərinə riayət etməlidir (bax: *Tot Avstriyaya qarşı*, 12 dekabr 1991-ci il, 84-cü bənd, A seriyaları, № 224). Həbsə alınma və ya həbs müddətinin uzadılması barədə məhkəmə qərarlarına gəldikdə, 5-ci maddənin 4-cü bəndi özlüyündə bu qərarlardan apellyasiya şikayət vermək hüququnu nəzərdə tutmur və ən azı bir instansiya səviyyəsində məhkəmə orqanının müdaxiləsi bu tələblərə cavab verir (müvafiq dəyişikliklərlə bax: *Yesius Litvaya qarşı*, ərizə № 34578/97, 100-cü bənd, ECHR 2000-IX).

106. Hazırkı işin faktlarına gəldikdə, Məhkəmə qeyd edir ki, ərizəçinin həbsi barədə qərar ərizəçi 20 oktyabr 2005-ci ildə Nəsimi rayon məhkəməsinin hakiminin yanına gətirildikdən sonra qəbul edilib. Daxili qanunvericilik ona bu qərardan şikayət etmək hüququ verib. Şikayət üzrə icraata Konvensiyanın 5-ci maddəsinin 4-cü bəndinin tələblərinin tətbiq edilməli olduğunu söyləmək olar, həmin icraat Apellyasiya Məhkəməsinin 27 oktyabr 2005-ci il tarixli qərarı ilə nəticələnib və bu icraatda ərizəçi vəkili ilə təmsil olunub.

107. Daha sonra ərizəçinin “ibtidai araşdırma dövründə” həbsdə saxlanılmasının müddəti Nəsimi rayon məhkəməsi tərəfindən 13 dekabr 2005-ci il, 10 fevral 2006-cı il, 13 aprel 2006-cı il, 14 iyul 2006-cı il və 2 oktyabr 2006-cı ildə beş dəfə uzadılıb. Həbsdə saxlanma müddətinin uzadılması barədə bu qərarların hamısından ərizəçinin şikayət verərək həbsdə saxlanılmasının qanuniliyi məsələsinə etiraz etməsinə gəldikdə, bu şikayətlər üzrə Apellyasiya Məhkəməsindəki icraatların hamısına Konvensiyanın 5-ci maddəsinin 4-cü bəndinin təminatları şamil olunur. Məhkəmə qeyd edir ki, bu şikayətlərə baxılarkən ərizəçi vəkilləri ilə təmsil olunub, amma özü məhkəmə iclaslarında iştirak etməyib.

108. Ərizəçinin “ibtidai araşdırma dövründə” həbsdə saxlanılmasının müddəti yuxarıda qeyd edilən icraatların vasitəsilə əhəmiyyətli dərəcədə uzun müddətə uzadılsa da, o, həbsə alınması

barədə ilkin qərardan aylarla sonra keçirilmiş həmin məhkəmə iclaslarının heç birində iştirak edə bilməmişdi. Məhkəmə hesab edir ki, həll edilməli olan məsələnin (onun azadlığı məsələsinin) ərizəçi üçün nə qədər əhəmiyyətli olduğunu, habelə ilkin məhkəmə qərarı ilə sonradan həbs müddətinin uzadılması barədə qəbul edilmiş qərarlar arasındakı vaxtı nəzərə alaraq, məhkəmələr ərizəçinin şəxsən dinlənilməsinə və fərdi vəziyyəti ilə bağlı məlumatlarını və azad edilməsi üçün arqumentlərini məhkəmələrə çatdırmasını təmin etmək üçün tədbirlər görməli idilər (müqayisə et (müvafiq dəyişikliklərlə): *Qraujinis Litvaya qarşı*, ərizə № 37975/97, 33-34-cü bəndlər, 10 oktyabr 2000-ci il; və *Mamedova Rusiyaya qarşı*, ərizə № 7064/05, 91-ci bənd, 1 iyun 2006-cı il; və *Fərhad Əliyevin işi* üzrə yuxarıda istinad edilən qərar, 207-ci bənd). Onlar bunu etməsələr də, vəkil tərəfindən səmərəli təmsil olunma vasitəsilə ərizəçinin mövqeyinin çatdırılmasını təmin etmək üçün səylər göstərməli idilər. Lakin Məhkəmə hazırkı işdə bunun baş verdiyinə əmin deyil. Ərizəçinin vəkilləri onun şikayətlərinə baxılması ilə bağlı məhkəmə iclaslarında iştirak etsələr də, Məhkəmə əlində olan materiallar əsasında qeyd edir ki, həmin məhkəmə iclasları formal olaraq keçirilmiş və digər məsələlərlə yanaşı tərəflərin şifahi arqumentlərini də özündə ehtiva edən həqiqi çəkişmə xarakterli iclas formasında olmamışdı. Doğrudur, şikayətlərlə bağlı iclaslarda ərizəçinin vəkilləri arqumentlərini yazılı şəkildə təqdim edə bilərdilər, amma bu fakt özlüyündə tərəflərin bərabərliyi prinsipinin təmin olunduğu demək deyildi. Məhkəmə qeyd edir ki, ərizəçinin həbsdə saxlanması üçün cinayət təqibi orqanının gətirdiyi arqumentlər nə ərizəçiyə, nə də onun vəkillərinə bildirilməmişdi, bununla da onlar həbsə haqq qazandırmaq üçün ittiham orqanının gətirdiyi əsaslara səmərəli şəkildə etiraz edə bilmək üçün həmin arqumentlərə dair yazılı və ya şifahi şərhlərini təqdim etmək imkanından məhrum olmuşdular.

109. İstənilən halda, məhkəmələr hətta ərizəçinin həbsdə saxlanılmasına etirazını bildirərək yazılı şəkildə irəli sürdüyü hər hansı konkret arqumentləri də nəzərdən keçirməmişdilər (yuxarıda 39-cu bəndə bax), halbuki həmin arqumentlər işə aidiyyəti olmayan və ya əhəmiyyətsiz arqumentlər kimi görünürdü. Məhkəmə bir daha xatırladır ki, Konvensiyanın 5-ci maddəsinin 4-cü bəndi tutulmuş şəxsin izahatlarında yer alan hər bir arqumenti araşdırmaq öhdəliyini müəyyən etməsə də, məhkəməyəqədər həbsdə saxlanılmaya qarşı şikayətlərə baxan hakim tutulmuş şəxs tərəfindən istinad edilən və Konvensiyanın məqsədləri üçün azadlıqdan məhrum edilmənin “qanunililiyi” məsələsinə dair önəmli şərtlərin mövcudluğunu şübhə altına ala bilən konkret faktları nəzərə almalıdır (bax: *Nikolova Bolqarıstana qarşı* [Böyük Palatanın qərarı], ərizə № 31195/96, 61-ci bənd, ECHR 1999-II). Ərizəçinin həbsdə saxlanılmasına qarşı konkret arqumentlərini nəzərə almamaqla daxili məhkəmələr hüdudları və xarakteri Konvensiyanın 5-ci maddəsinin 4-cü bəndinin tələb etdiyi kimi olan məhkəmə baxışını həyata keçirməyiblər.

110. Müvafiq olaraq, Konvensiyanın 5-ci maddəsinin 4-cü bəndinin pozuntusu baş verir.

III. KONVENSIYANIN 1 SAYLI PROTOKOLUNUN 1-Cİ MADDƏSİNİN İDDİA EDİLƏN POZUNTUSU

111. Ərizəçi mənzilində və ofislərində aparılmış axtarışlar zamanı ona və ailəsinin müxtəlif üzvlərinə məxsus olan bir sıra şəxsi əşyaların, o cümlədən ona və arvadına məxsus olan bir sıra qiymətli əşyaların və zərgərlik məmulatlarının, iki noutbuk kompüterinin, bəzi şəxsi sənədlərin, telefon kitabçalarının və iki videokassetin müsadirə olunmasından şikayət etdi. O, iddia etdi ki, bu əşyaların sözügedən cinayət işinə aidiyyəti yox idi və onlar maddi sübut təşkil etmirdi.

Ərizəçi onu müvafiq cinayət əməllərində rəsmən ittiham edən qərar olmadığı halda dövlət orqanlarının onun əmlakının (konkret olaraq, “Bank of Baku”dakı səhmlərinin) müsadirə olunması barədə qərarından da şikayət etdi.

Konvensiyanın 1 sayılı Protokolunun 1-ci maddəsində deyilir:

“Hər bir fiziki və hüquqi şəxs öz mülkiyyətindən maneəsiz istifadə hüququna malikdir. Heç kəs, cəmiyyətin maraqları naminə, qanunla və beynəlxalq hüququn ümumi prinsipləri ilə nəzərdə tutulmuş şərtlər istisna olmaqla, öz mülkiyyətindən məhrum edilə bilməz.

Yuxarıdakı müddəalar dövlətin ümumi maraqlara müvafiq olaraq, mülkiyyətdən istifadəyə nəzarəti həyata keçirmək üçün, yaxud vergilərin və ya digər rüsum və ya cərimələrin ödənilməsinə təmin etmək üçün zəruri hesab etdiyi qanunları yerinə yetirmək hüququnu məhdudlaşdırmır”.

A. Şikayətin qəbul edilənliyi

112. Ərizəçinin ona və ailəsinin üzvlərinə məxsus olan bir sıra şəxsi əşyaların maddi sübut qismində əsassız olaraq müsadirə edildiyi barədə şikayətinə gəldikdə, Məhkəmə qeyd edir ki, işin materiallarından göründüyü kimi, ərizəçi məhkəmə nəzarətini həyata keçirən ölkədaxili məhkəmələrə mənzilində və ofisində aparılmış axtarışlarla və ya həmin əşyaların müsadirəsi ilə bağlı cinayət təqibi orqanlarının prosesual hərəkətlərindən şikayət etməyib. Buradan belə nəticə çıxır ki, daxili hüquqi müdafiə vasitələri tükəndirilmədiyinə görə şikayətin bu hissəsi Konvensiyanın 35-ci maddəsinin 1-ci və 4-cü bəndlərinə uyğun olaraq rədd edilməlidir.

113. Şikayətin qalan hissəsinə gəldikdə, Məhkəmə qeyd edir ki, o, Konvensiyanın 35-ci maddəsinin 3-cü bəndinin “a” yarım bəndində nəzərdə tutulmuş açıq-aydın əsassız şikayət deyil və onun qəbul olunmayan elan edilməsi üçün hər hansı başqa səbəb də yoxdur. Buna görə də o, qəbul olunan elan edilməlidir.

B. Şikayətin mahiyyəti

1. Tərəflərin arqumentləri

114. Hökumət bildirdi ki, ərizəçinin “Bank of Baku”dakı səhmləri 8 iyun 2006-cı il tarixli məhkəmə qərarı ilə müsadirə olunmamış, cinayət qanunvericiliyində nəzərdə tutulan hallarda mümkün əmlak müsadirəsini təmin etmək məqsədi ilə səhmlərin üzərinə həbs qoyulmuşdu. Müvafiq olaraq, cinayət işi üzrə yekun məhkəmə hökmünün olmadığı bir şəraitdə bu qərar özlüyündə ərizəçini mülkiyyətdən məhrum etməmişdi. Hökumət iddia etdi ki, bu tədbir qanuni idi və daxili qanunvericiliyin qüvvədə olan normaları (konkret olaraq CPM-in 248-ci maddəsi) kifayət qədər anlaşılan və dəqiq idi və onların tətbiqinin nəticələrini öncədən görmək mümkün idi. O, daha sonra bildirdi ki, ərizəçinin aktivlərinin dondurulması ictimai maraqlar naminə tətbiq edilmiş məhdudiyət idi və ədalət mühakiməsinin düzgün həyata keçirilməsini təmin etmək məqsədi daşıyırdı.

115. Ərizəçi bildirdi ki, barəsində şikayət edilən tədbir qanunsuz, əsassız və haqsız idi və hüquqi müəyyənlik tələblərinə cavab vermirdi. O, konkret olaraq vurğuladı ki, əmlak üzərinə həbs qoyulması Cinayət Məcəlləsində cəza qismində barəsində əmlak müsadirəsi nəzərdə tutulan cinayət əməlləri ilə bağlı həyata keçirildiyi halda, o, əmlak üzərinə həbs qoyulması barədə qərar qəbul edildiyi vaxt faktiki olaraq həmin cinayətlərdə ittiham olunmamışdı. Beləliklə, ərizəçinin bildirdiyinə görə, müvafiq cinayət ittihamları olmadığı halda əmlak üzərinə həbs qoyulması barədə qərar qanunsuz idi.

2. Məhkəmənin qiymətləndirməsi

116. Məhkəmə qeyd edir ki, 8 iyun 2006-cı ildə Nəsimi rayon məhkəməsi “Bank of Baku”nun ərizəçiyə məxsus olan bir sıra səhmləri üzərinə həbs qoyulması barədə qərar qəbul etmiş və belə əsas gətirmişdi ki, cinayət təqibi orqanında ərizəçinin neft məhsulları qaçaqmalçılığı, vergidən yayınma və özgə əmlakını mənimsəmə cinayətlərini törətdiyinə və bu cinayətlərdən əldə edilən gəlirlərdən “Bank of Baku”nun səhmlərini almaq üçün istifadə etdiyinə dair dəlillər vardı. Belə cinayət əməllərinin törədilməsinin Cinayət Məcəlləsinə əsasən əmlak müsadirəsinə səbəb ola biləcəyini nəzərə alaraq, məhkəmə ərizəçinin səhmləri üzərinə həbs qoyulması barədə qərar qəbul etmiş və bu qərarın əsası kimi CPM-in 248-250-ci maddələrinə istinad etmişdi. Əmlak üzərinə həbs qoyulması barədə bu qərarın vaxtına gəldikdə, ərizəçi qərarında göstərilən cinayət əməllərinin heç birində həmin vaxt ittiham olunmamışdı. Həmin ana qədər o, yalnız bu məsələyə aidiyyəti olmayan cinayətdə – bəyannamədə göstərilməyən valyutanı aeroportda gömrükdən

keçirmək cəhdində ittiham olunmuşdu. Sonradan, əmlak üzərinə həbs qoyulması barədə 8 iyun 2006-cı il tarixli qərardan sonra ona 5 iyul 2006-cı ildə neft məhsulları qaçaqmalçılığı (Cinayət Məcəlləsinin 206.3.1 və 206.4-cü maddələri) və 1 mart 2007-ci ildə vergidən yayınma və özgə əmlakını mənimsəmə (Cinayət Məcəlləsinin 179.3.1, 179.3.2 və 213.4-cü maddələri) cinayətləri üzrə rəsmi ittihamlar irəli sürülmüşdü.

117. Tərəflər bu məsələdə ümumi fikirdədirlər ki, ərizəçi üzərinə həbs qoyulmuş səhmlərin sahibi idi, başqa sözlə, bu aktivlər onun “mülkiyyətini” təşkil edirdi. Tərəflər arasında bu məsələdə də fikir ayrılığı yoxdur ki, əmlak üzərinə həbs qoyulması barədə qərar ərizəçinin öz mülkiyyətindən maneəsiz istifadə hüququna müdaxilə təşkil edib və buna görə də 1 sayılı Protokolun 1-ci maddəsi bu işə tətbiq edilə bilər.

118. Məhkəmə qeyd edir ki, ərizəçinin “Bank of Baku”dakı səhmlərinin üzərinə həbs qoyulması özlüyündə onu mülkiyyətindən məhrum etməyib, cinayət prosesi nəticəsində təyin edilə biləcək mümkün müsadirə cəzasının icrasını təmin etmək məqsədi ilə onun həmin mülkiyyətdən istifadə etməsinin və ya onu özgəninkiləşdirməsinin qarşısını müvəqqəti olaraq alıb. Məhkəmə bir daha xatırladır ki, məhkəmə prosesinin məqsədləri üçün əmlakın üzərinə həbs qoyulması adətən mülkiyyətdən istifadəyə nəzarət edilməsinə aid olur ki, bu da Konvensiyanın 1 sayılı Protokolunun 1-ci maddəsinin ikinci hissəsinin tətbiq dairəsinə düşür (digər qərarlar arasında bax: *Raymondo İtaliyaya qarşı*, 22 fevral 1994-cü il, 27-ci bənd, A seriyaları, № 281-A; və *Borjonov Rusiyaya qarşı*, ərizə № 18274/04, 22 yanvar 2009-cu il).

119. Məhkəmə daha sonra vurğulayır ki, 1 sayılı Protokolun 1-ci maddəsinin birinci və ən əsas tələbi ondan ibarətdir ki, mülkiyyətdən maneəsiz istifadəyə dövlət orqanı tərəfindən istənilən müdaxilə “qanuni” olmalıdır: 1-ci maddənin ikinci hissəsində etiraf edilir ki, dövlətlər “qanunları” tətbiq etməklə mülkiyyətdən istifadəyə nəzarət etmək hüququna malikdirlər. Bundan başqa, demokratik cəmiyyətin təməl prinsiplərindən biri olan qanunun aliliyi Konvensiyanın bütün maddələrinə xasdır. Cəmiyyətin ümumi maraqları ilə fərdin təməl hüquqlarının müdafiəsi tələbləri arasında ədalətli balansın gözlənilib-gözlənilmədiyi məsələsi yalnız sözügedən müdaxilənin qanunilik tələbinə cavab verdiyi və əsassız olmadığı sübut edildikdən sonra əhəmiyyət kəsb edir (digər qərarlar arasında bax: *Baklanov Rusiyaya qarşı*, ərizə № 68443/01, 39-cu bənd, 9 iyun 2005-ci il; və *Frizen Rusiyaya qarşı*, ərizə № 58254/00, 33-cü bənd, 24 mart 2005-ci il).

120. 1 sayılı Protokolun 1-ci maddəsində qeyd edilən “qanun” anlayışı Konvensiyanın bütün mətnində nəzərdə tutulmuş eyni anlayışı bildirir (bax: *Şpaçek s.r.o. Çexiya Respublikasına qarşı*, ərizə № 26449/95, 54-cü bənd, 9 noyabr 1999-cu il; və *Baklanovun işi* üzrə yuxarıda istinad edilən qərar, 40-cü bənd). Bu anlayış ilk növbədə onu tələb edir ki, barəsində etiraz edilən tədbirlər daxili qanunvericilikdə əsasən malik olmalıdır. Bu anlayış həmçinin sözügedən qanunun keyfiyyətini bildirir və tələb edir ki, qanun müvafiq şəxs üçün anlaşılın və dəqiq olmalı və onun tətbiqinin nəticələrini öncədən görmək mümkün olmalıdır (bax: *Beyeler İtaliyaya qarşı* [Böyük Palatanın qərarı], ərizə № 33202/96, 109-cu bənd, ECHR 2000-I).

121. Hazırkı şikayətlə bağlı ərizəçinin əsas arqumenti ondan ibarətdir ki, əmlak üzərinə həbs qoyulması barədə qərar qanunsuz olub, çünki həmin vaxt o, bu cür həbs qoyma üçün əsas rolunu oynayan cinayət əməllərində rəsmən ittiham olunmamışdı. Məhkəmə qeyd edir ki, hazırkı işin kontekstində o, şəxsə qarşı rəsmi ittiham elan olunmamış onun əmlakı üzərinə həbs qoyulmasının özlüyündə 1 sayılı Protokolun 1-ci maddəsinə uyğun sayılıb-sayılmaması məsələsini ümumi şəkildə həll etməli deyil. Bu konkret işdə həll edilməli olan məsələ ondan ibarətdir ki, həmin müdaxiləyə icazə verildimi və bununla da o, həmin vaxt qüvvədə olan Azərbaycan qanunvericiliyinə əsasən “qanuni” idimi?

122. Məhkəmə qeyd edir ki, CPM-in 248-ci maddəsində və əmlak üzərinə həbs qoyulması barədə sonrakı maddələrində nəzərdə tutulurdu ki, həbs qoyma qərarı yalnız “təqsirləndirilən şəxsin” əmlakı barəsində və ya təqsirləndirilən şəxsin cinayətkar hərəkətlərinə görə “üzərlərinə əmlak məsuliyyəti qoyula bilən digər şəxslərin” əmlakı barəsində qəbul edilə bilər (CPM-in 248-ci maddəsinin mətni üçün yuxarıda 66-cı bəndə, həmin maddənin şərhini üçün isə yuxarıda 68-ci bəndə bax). CPM-ə əsasən “təqsirləndirilən şəxs” dedikdə cinayət əməlinə ittiham olunan şəxs

nəzərdə tutulurdu (CPM-in 91.1-ci maddəsi). CPM-in 248-ci maddəsində digər kateqoriyaya aid şəxslərin, məsələn, hələ cinayət əməlinə rəsmən ittiham olunmayan “şübhəli şəxslərin” əmlakı barədə bir söz deyilmirdi.

123. Yuxarıda qeyd edildiyi kimi, ərizəçi həmin vaxt əmlak üzərinə həbs qoyulması barədə qərarla göstərilən cinayət əməlləri ilə bağlı “təqsirləndirilən şəxs” deyildi, çünki həmin cinayət əməllərinin hər hansı biri ilə bağlı ona rəsmi ittiham irəli sürülməmişdi. Bundan başqa, belə görünür ki, o, digər təqsirləndirilən şəxsin cinayətkar hərəkətlərinə görə “üzərinə əmlak məsuliyyəti qoyula bilən şəxs” də deyildi, belə ki, o, əsas şübhəli şəxs sayılırdı və bu konkret cinayət hərəkətləri ilə bağlı ittiham olunan heç bir başqa şəxs yox idi.

124. Belə olan halda Məhkəmə qeyd edir ki, hərfi mənada 248-ci və sonrakı maddələrin mətnindən belə görünür ki, əmlak üzərinə həbs qoyulması barədə qərar çıxarılan vaxt ərizəçi əmlakının üzərinə həbs qoyula biləcək şəxslərin iki kateqoriyasından heç birinə aid deyildi. Müvafiq olaraq, belə görünür ki, həmin vaxt ərizəçinin mülkiyyət hüquqları bu hüquq norması əsasında məhdudlaşdırıla bilməzdi. Daxili məhkəmələr bu müdaxilə üçün əsas qismində hər hansı başqa hüquq normasına istinad etməmişdilər.

125. Məhkəmə razılaşıb ki, onun daxili qanunvericiliyə riayət edilib-edilmədiyini yoxlamaq səlahiyyəti məhduddur, çünki həmin qanunvericiliyi şərh və tətbiq etmək ilk növbədə milli hakimiyyət orqanlarının işidir. Bununla belə, Məhkəmə qeyd edir ki, nə əmlak üzərinə həbs qoyulması barədə qərar qəbul edərkən Nəsimi rayon məhkəməsi, nə də həbs qoyma barədə qərarın qanuniliyini yoxlayarkən Apellyasiya Məhkəməsi CPM-in 248-ci maddəsinin ərizəçinin işinə tətbiqinin necə mümkün olduğunu izah etməyiblər. Onlar bu maddənin müvafiq cinayət əməlinə hələ ittiham olunmayan şübhəli şəxslərin əmlakına tətbiqinin mümkünlüyünü dəqiq və proqnozlaşdırıla bilən şəkildə şərh etməyə, yaxud həmin maddənin bu cür şərhinin yer aldığı hər hansı mövcud və ya əlçatan hüquq praktikasına istinad etməyə cəhd göstərməyiblər.

126. Eynilə, müdaxilənin CPM-in 248-ci maddəsinə əsasən qanuni olduğunu iddia edərkən Hökumət həmin maddənin mətnində açıq-aydın göstərilmədiyi halda onun müvafiq cinayət əməlinə ittiham olunmayan şəxslərə tətbiqinin necə mümkün olduğunu izah etməyə cəhd göstərməyib. Hökumət bu maddənin mətninin yuxarı məhkəmələr tərəfindən geniş çərçivəli şərhə vasitəsilə həmin maddənin bu cür şəxslərə tətbiqinin mümkün olduğunu da bildirməyib və bu şərhin təsdiqi üçün hər hansı konkret daxili hüquq praktikasına da istinad etməyib, elə bir praktikaya ki, anlaşılan olma və proqnozlaşdırıla bilmə tələblərinə cavab versin.

127. Belə olan halda Məhkəmə bu qənaətə gəlir ki, ərizəçinin əmlakına müdaxilə Konvensiyanın 1 sayılı Protokolunun 1-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş “qanuni” müdaxilə sayıla bilməz. Bu nəticə cəmiyyətin ümumi maraqları ilə fərdin təməl hüquqlarının müdafiəsi tələbləri arasında ədalətli balansın gözlənilib-gözlənilmədiyini müəyyənləşdirmək zərurətini aradan qaldırır.

128. Müvafiq olaraq, Konvensiyanın 1 sayılı Protokolunun 1-ci maddəsinin pozuntusu baş verib.

IV. KONVENSIYANIN İDDİA EDİLƏN DİGƏR POZUNTULARI

A. Konvensiyanın 3-cü maddəsi

129. Ərizəçi Konvensiyanın 3-cü maddəsinə əsasən MTN-in istintaq təcridxanasındakı sərt saxlanma şəraitindən şikayət etdi. 3-cü maddədə deyilir:

“Heç kəs işgəncəyə, qeyri-insani və ya ləyaqəti alçaldan rəftara və ya cəzaya məruz qalmamalıdır”.

130. Hökumət iddia etdi ki, ərizəçi daxili hüquqi müdafiə vasitələrini tükəndirməyib, belə ki, bu məsələni milli məhkəmələrdə heç vaxt qaldırmayıb.

131. Hökumət daha sonra bildirdi ki, ərizəçinin saxlanma şəraiti qeyri-insani və ya ləyaqəti alçaldan şərait sayıla bilməzdi, o, standart şəraitdə saxlanılırdı və onu hər hansı şəkildə alçaltmaq və ya təhqir etmək niyyəti mövcud deyildi. Bununla bağlı Hökumət İşgəncələrin və qeyri-insani və ya ləyaqəti alçaldan rəftar və ya cəzanın qarşısının alınması üzrə Avropa Komitəsinin (CPT) 2002-ci il tarixli hesabatında MTN-in istintaq təcridxanasında ümumi saxlanma şəraiti ilə bağlı çıxarılmış nəticələrə istinad etdi, CPT həmin şəraiti qəbul edilən saymışdı.

132. Ərizəçi iddia etdi ki, o, daxili hüquqi müdafiə vasitələrini tükəndirmək vəzifəsindən azad edilməlidir, ona görə ki, onun şikayəti ilə bağlı nəzəri cəhətdən mövcud olan hər hansı hüquqi müdafiə vasitələri praktiki cəhətdən səmərəsiz idi və beləliklə bu vasitələrə müraciət etmək faydasız idi, həm də ona görə ki, dövlət hakimiyyəti orqanları onun bütün digər şikayətlərinə ədalətsiz şəkildə baxmışdılar.

133. Ərizəçi 19 oktyabr 2005-ci ildən 25 oktyabr 2007-ci ilədək MTN-in istintaq təcridxanasında onun saxlanma şəraitinə aid faktlarla bağlı (yuxarıda 63-64-cü bəndlərə bax) Hökumətin arqumentlərinə etiraz etdi və iddia etdi ki, onun təsvir etdiyi faktiki həbsdə saxlanma şəraiti (yuxarıda 59-62-ci bəndlərə bax) Konvensiyanın 3-cü maddəsinə nəzərdə tutulmuş pis rəftara bərabərdir. O, daha sonra iddia etdi ki, Hökumət CPT-nin 2002-ci il tarixli hesabatından seçdiyi hissəyə istinad edib, amma həmin hesabatda MTN-in istintaq təcridxanasındakı saxlanma şəraitinə aid “çoxsaylı tənqidlər” də yer alıb. İstənilən halda, ərizəçinin fikrincə, CPT-nin 2002-ci il tarixli hesabatı köhnə idi və vaxtı ötmüşdü və həmin hesabat MTN-in istintaq təcridxanasında onun saxlanıldığı dövrdə oradakı şəraitin dəqiq mənzərəsini təqdim etmirdi.

134. Məhkəmə hesab edir ki, daxili hüquqi müdafiə vasitələrinin tükəndirilmədiyi barədə Hökumətin etirazını araşdırmağa ehtiyac yoxdur, ona görə ki, hətta ərizəçinin bu tələbə əməl etdiyini fərz etsək belə, istənilən halda şikayət aşağıdakı səbəblərə görə qəbul olunan deyil.

135. Məhkəmə qeyd edir ki, tərəflər ərizəçinin saxlanma şəraitini fərqli şəkildə təsvir etsələr də, bu məsələ ilə bağlı tərəflərin hər birinin təqdim etdiyi mənzərə *Fərhad Əliyevin işindəkinə* çox oxşardır (yuxarıda istinad edilmiş *Fərhad Əliyevin işi* üzrə qərarın 75-82-ci bəndləri). Sərəncamında olan materialları nəzərə alaraq, Məhkəmə bu nəticəyə gəlir ki, ərizəçinin həbsdə saxlanma şəraiti MTN-in istintaq təcridxanasında eyni müddət ərzində buna bənzər kamerada saxlanılmış qardaşı Fərhad Əliyevin saxlanma şəraitinə çox oxşar olub.

136. Məhkəmə daha sonra qeyd edir ki, *Fərhad Əliyevin işində* tərəflərin arqumentləri və CPT-nin 2002-ci il tarixli hesabatında çıxarılan nəticələr əsasında o, ərizəçinin həbsdə saxlanılmasının real şəraitini qiymətləndirmiş və bu qənaətə gəlmişdi ki, həmin şərait bütövlükdə qənaətbəxş olmasa da, ümumən qəbul edilən idi və qeyri-insani və ya ləyaqəti alçaldan rəftara bərabər sayılacaq dərəcə pis deyildi (bax: yuxarıda istinad edilmiş *Fərhad Əliyevin işi* üzrə qərarın 117-119-cü bəndləri). Hazırkı işdə ərizəçinin saxlanma şəraitinin mahiyyət etibarilə *Fərhad Əliyevin işindəkinə* çox oxşar olduğunu nəzərə alaraq, Məhkəmə həmin işdə gəldiyi nəticədən kənara çıxmaq üçün səbəb görmür və hesab edir ki, müəyyən problemlə aspektlərə baxmayaraq, ərizəçinin MTN-in istintaq təcridxanasında saxlanma şəraiti Konvensiyanın 3-cü maddəsində nəzərdə tutulmuş qeyri-insani və ya ləyaqəti alçaldan rəftara bərabər deyildi.

137. Buradan belə nəticə çıxır ki, bu şikayət açıq-aydın əsassızdır və Konvensiyanın 35-ci maddəsinin 3-cü bəndinin “a” yarım bəndinə və 4-cü bəndinə uyğun olaraq rədd edilməlidir.

B. Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 1-ci və 3-cü bəndləri

138. Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 1-ci və 3-cü bəndlərinə istinadən ərizəçi onun məhkəməyəqədər həbsinə dair icraatla bağlı bir sıra şikayətlər irəli sürdü ki, Məhkəmə artıq onları yuxarıda 5-ci maddənin müvafiq bəndləri üzrə araşdırıb. Ərizəçinin 6-cı maddə üzrə arqumentlərinin bəziləri ona qarşı cinayət icraatının bütövlükdə ədalətsizliyi ilə əlaqədar olduğuna görə, Məhkəmə qeyd edir ki, hazırkı ərizənin əhatə dairəsi ərizəçinin məhkəmə araşdırmasına, məhkum olunmasına və ittiham hökmündən verdiyi apellyasiya şikayətlərinə qədər olan dövrə aid faktlarla məhdudlaşır və buna görə də bütövlükdə ona qarşı cinayət ittihamları ilə bağlı məsuliyyət məsələsinin həll edildiyi icraatı əhatə etmir (yuxarıda 69-70-ci bəndlərə bax). Hətta məhkəmə araşdırmasından əvvəl baş vermiş faktoloji hadisələrin bəziləri bütövlükdə icraatın ədalətliliyinin qiymətləndirilməsində əhəmiyyətli olsa belə, şikayətin bu hissəsi hazırkı ərizənin kontekstində vaxtından əvvəl irəli sürülmüş şikayətlər kimi rədd edilməlidir.

C. Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 2-ci bəndi

139. Ərizəçi şikayət etdi ki, onun məhkəməyəqədər həbsdə saxlanması və həbs müddətinin uzadılması barədə qərarlarında daxili məhkəmələr onun təqsirliliyi cinayət işi üzrə məhkəmə araşdırması nəticəsində sübut edilməzdən əvvəl onun təqsirkar olduğu barədə qənaətə gəlməklə təqsirsizlik prezumpsiyasını pozublar. O, daha sonra şikayət etdi ki, baş prokurorluğun, MTN-in və Daxili İşlər Nazirliyinin mətbuat üçün 20 və 21 oktyabr 2005-ci il tarixli birgə bəyanatları onun təqsirsizlik prezumpsiyası hüququnun pozuntusuna bərabərdir. Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 2-ci bəndində aşağıdakılar nəzərdə tutulur:

“Cinayət törətməkdə ittiham olunan hər kəs onun təqsiri qanun əsasında sübut ediləndək təqsirsiz hesab edilir”.

140. Hökumət bildirdi ki, ərizəçi bu şikayətlə bağlı daxili hüquqi müdafiə vasitələrini tükəndirməyib və iddia etdi ki, ölkədaxili səviyyədə ərizəçinin ixtiyarında bir neçə hüquqi müdafiə vasitəsi vardı. Hökumət daha sonra bildirdi ki, istənilən halda, məhkəməyəqədər araşdırma ilə bağlı müxtəlif məsələlərə dair daxili məhkəmələrin çıxarıqları qərarların heç birində ərizəçinin hər hansı cinayət əməlinə təqsirkar olduğu elan edilməmişdi. Hökumət iddia etdi ki, etiraz edilən 20 və 21 oktyabr 2005-ci il tarixli bəyanatlarda hüquq-mühafizə orqanları ərizəçini cinayətkar kimi təsvir etməyiblər. Əksinə, həmin bəyanatlarda ictimaiyyətə onun həbsi barədə məlumat verilib və əldə olan sübutlar və ona məxsus olan tikililərdə aparılmış axtarışlar zamanı tapılan müxtəlif əşyalar qeyd edilib. Bu informasiya “həmin faktlara hər hansı hüquqi qiymət verilmədən” təqdim edilib.

141. Ərizəçi şikayətini bir daha təkrarladı və iddia etdi ki, həmin bəyanatlarda açıq şəkildə “cinayətkar” adlandırılmasa da, bəyanatların məqsədi onu cinayətkar kimi təsvir etmək idi və onların nəticəsi də belə idi.

142. Məhkəmə hesab edir ki, daxili hüquqi müdafiə vasitələrinin tükəndirilməməsi ilə bağlı Hökumətin etirazını araşdırmağa ehtiyac yoxdur, ona görə ki, hətta ərizəçinin bu tələbə əməl etdiyini fərz etsək belə, istənilən halda şikayət aşağıdakı səbəblərə görə qəbul olunan deyil.

143. Daxili məhkəmələrin onun məhkəməyəqədər həbsdə saxlanması və həbs müddətinin uzadılması barədə qərarlarında onun təqsirsizlik prezumpsiyasını pozduqları barədə ərizəçinin şikayətinə gəldikdə, Məhkəmə müvafiq qərarların orijinallarının (əslinin) mətnini diqqətlə araşdırdıqdan sonra bu qənaətə gəlir ki, orada ərizəçinin ittiham edildiyi cinayətlərdə təqsirkar olduğunun vaxtından əvvəl bildirilməsi kimi şərh oluna biləcək hər hansı ifadə yoxdur.

144. Ərizəçinin Baş Prokurorluğun, MTN-in və Daxili İşlər Nazirliyinin mətbuata 20 və 21 oktyabr 2005-ci il tarixli birgə bəyanatlardan şikayətinə gəldikdə, Məhkəmə qeyd edir ki, o, *Fərhad Əliyevin işində* müəyyən etdi ki, həmin bəyanatlar Fərhad Əliyevin Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 2-ci bəndində nəzərdə tutulmuş təqsirsizlik prezumpsiyası hüququnu pozub, çünki orada hər hansı istisnalar və ya qeyd-şərlər edilmədən onun cinayət əməllərini törətməsinin bəyan edilməsinə bərabər olan ifadələr vardı (bax: yuxarıda istinad edilmiş *Fərhad Əliyevin işi* üzrə qərarın 217-227-ci bəndləri). Lakin bu bəyanatları hazırkı iş çərçivəsində araşdırdıqdan sonra Məhkəmə hesab edir ki, həmin bəyanatların konkret olaraq ərizəçiyə aid olan hissələri 6-cı maddənin 2-ci bəndinin tələblərinə zidd sayıla bilməz. Bəyanatlarda bu işdəki ərizəçi barəsində sadəcə belə bir qısa məlumat vardı ki, o, həbs edilib və ofisindən müəyyən əşyalar və nəqd pul götürülüb. Orada həmçinin qeyd edilirdi ki, onun ofisi Fərhad Əliyevlə Fikrət Yusifovun görüşləri üçün istifadə edilib. Doğrudur, həmin vaxt ərizəçinin bu bəyanatlarda adı çəkilən digər şəxslər tərəfindən törədildiyi iddia edilən cinayətlərlə əlaqəsi olmayan başqa cinayətdə şübhəli bilindiyinə görə həbs olunduğu göstərilməmişdi. Müvafiq olaraq, bəyanatlar ərizəçinin həbsinin həqiqi səbəbləri barədə yanlış təsəvvür yarada bilərdi. Bununla belə, həmin bəyanatlarda ərizəçinin hər hansı cinayət əməlinə təqsirkar olduğunu bəyan edən heç bir ifadə yox idi.

145. Buradan belə nəticə çıxır ki, bu şikayət açıq-aydın əsassızdır və Konvensiyanın 35-ci maddəsinin 3-cü bəndinin “a” yarım-bəndinə və 4-cü bəndinə uyğun olaraq rədd edilməlidir.

D. Konvensiyanın 8-ci maddəsi

146. Ərizəçi məhkəməyəqədər həbs müddətində yazışmalarına, ailə üzvlərinin və britaniyalı vəkilinin onunla görüşlərinə məhdudiyət qoyulmasından şikayət etdi. O, iddia etdi ki, bu məktublar ələ keçirilir və senzuraya məruz qalırdı və bu cür məhdudiyətlər üçün hər hansı hüquqi əsas ona açıqlanmırdı. Konvensiyanın 8-ci maddəsində aşağıdakılar nəzərdə tutulur:

“1. Hər kəs öz şəxsi və ailə həyatına, mənzilinə və yazışma sirlirinə hörmət hüququna malikdir.

2. Milli təhlükəsizlik və ictimai asayiş, ölkənin iqtisadi rifah maraqları naminə, iğtişasın və ya cinayətin qarşısını almaq üçün sağlamlığı, yaxud mənəviyyatı mühafizə etmək üçün və ya digər şəxslərin hüquq və azadlıqlarını müdafiə etmək üçün qanunla nəzərdə tutulmuş və demokratik cəmiyyətdə zəruri olan hallar istisna olmaqla, dövlət hakimiyyəti orqanları tərəfindən bu hüququn həyata keçirilməsinə mane olmağa yol verilmir”.

147. Hökumət bildirdi ki, ərizəçi daxili hüquqi müdafiə vasitələrini tükəndirməyib, belə ki, o, hazırkı şikayətindəki hər hansı konkret iddiaları hər hansı dövlət orqanı qarşısında qaldırmayıb və dövlət orqanlarına ərizələrində heç vaxt Konvensiyanın 8-ci maddəsinə, yaxud onunla eyni və ya oxşar xarakterli daxili qanunvericilik normalarına istinad etməyib. Hökumət qeyd etdi ki, CPM-on 449-cu maddəsinə əsasən, ərizəçi onun hüquqlarını pozmuş cinayət təqibi və ya istintaq orqanlarının hər hansı hərəkətləri barədə daxili məhkəmələrə şikayət etmək imkanına malik idi.

148. Ərizəçi Hökumətin etirazını rədd edərək iddia etdi ki, daxili məhkəmələr müstəqil və qərəzsiz deyildi və “bu tip siyasi motivli işlərdə onlardan səmərəli hüquqi müdafiə vasitəsi qismində istifadə etmək faydasız idi”.

149. Məhkəmə bir daha xatırladır ki, Konvensiyanın 35-ci maddəsinin 1-ci bəndində yer alan daxili hüquqi müdafiə vasitələri haqqında qaydanın məqsədi iddia edilən pozuntular barədə şikayət Məhkəməyə təqdim edilməzdən əvvəl iştirakçı dövlətlərin həmin pozuntuların qarşısını almalarına və ya onları düzəltmələrinə imkan yaratmaqdır (digər qərarlar arasında bax: *Hacıbəyli Azərbaycanca qarşı*, ərizə № 16528/05, 35-ci bənd, 10 iyul 2008-ci il; və *Fərhad Əliyevin işi* üzrə yuxarıda istinad edilən qərar, 232-ci bənd). Hüquqi müdafiə vasitəsinin səmərəsizliyi barədə adi şübhə mövcud hüquqi müdafiə vasitələrindən normal istifadə etmək tələbini yerinə yetirməkdən azad edilmək üçün kifayət deyil (digər qərarlar arasında bax: *Məmmədov Azərbaycanca qaşı*, ərizə № 34445/04, 52-ci bənd, 11 yanvar 2007-ci il). Məhkəmə Hökumətin bu arqumentini qəbul edir ki, ərizəçi iddia edildiyinə görə onun hüquqlarını pozmuş cinayət təqibi orqanlarının hərəkətlərindən və ya hərəkətsizliyindən daxili məhkəmələrə şikayət etmək imkanına malik idi. Lakin ərizəçinin hazırkı şikayət ərizəsində Məhkəmə qarşısında qaldırdığı şikayətlərin – bütünlüklə ibtidai həbs müddətində ailəsi ilə görüşlərinə və yazışmalarına qoyulan qadağalarla bağlı şikayətlərin hər hansı biri yoxdur. O, məhkəmələrdən hüquqi müdafiə vasitəsi qismində istifadə etməyə cəhd göstərməyin faydasız olduğunu iddia etsə də, belə addımların səmərəsiz olacağını inandırıcı şəkildə sübuta yetirməyib.

150. Buradan belə nəticə çıxır ki, daxili hüquqi müdafiə vasitələri tükəndirilmədiyinə görə bu şikayət Konvensiyanın 35-ci maddəsinin 1-ci və 4-cü bəndlərinə uyğun olaraq rədd edilməlidir.

E. İddia edilən digər pozuntular

151. Ərizəçi Konvensiyanın 5-ci maddəsinin 2-ci bəndinə əsasən şikayət etdi ki, tutulmasının səbəbləri və ona qarşı irəli sürülən ittihamlar barədə dərhal məlumatlandırılmayıb. Ərizəçi həmçinin bütün digər şikayətləri ilə birlikdə götürülməklə Konvensiyanın 13-cü və 14-cü maddələrinə əsasən şikayət etdi ki, Konvensiyada nəzərdə tutulmuş hüquqlarının pozuntusu ilə bağlı səmərəli hüquqi müdafiə vasitələrinə malik olmayıb və Fərhad Əliyevin qardaşı olduğuna görə cəzalandırılaraq siyasi baxışlarına görə ayrı-seçkilik xarakterli rəftara məruz qalıb.

152. Lakin sərəncamında olan bütün materialları nəzərə alaraq və barəsində şikayət edilən məsələlərə səlahiyyəti çərçivəsində baxaraq, Məhkəmə hesab edir ki, həmin materiallar əsasında Konvensiyada və onun Protokollarında əks olunmuş hüquq və azadlıqların hər hansı pozuntusunun təzahürü aşkar edilmədi. Buradan belə nəticə çıxır ki, ərizənin bu hissəsi açıq-aydın əsassızdır və Konvensiyanın 35-ci maddəsinin 3-cü bəndinin “a” yarım-bəndinə və 4-cü bəndinə uyğun olaraq rədd edilməlidir.

V. KONVENSIYANIN 41-Cİ MADDƏSİNİN TƏTBİQİ

153. Konvensiyanın 41-ci maddəsində deyilir:

“Əgər Məhkəmə Konvensiya ona dair Protokolların müddəalarının pozulduğunu, lakin Razılığa gələn yüksək Tərəfin daxili hüququnun yalnız bu pozuntunun nəticələrinin qismən aradan qaldırılmasına imkan verdiyini müəyyən edirsə, Məhkəmə zəruri halda, zərərçəkən tərəfə əvəzin ədalətli ödənilməsinə təyin edir”.

A. Zıyan

1. Maddi ziyan

154. Ərizəçi maddi ziyana görə ən azı 4.500.184,58 ABŞ dolları tələb etdi, bu məbləğə daxildir: a) 1 oktyabr 2005-ci ildən 1 oktyabr 2007-ci ilədək olan dövrdə “Azpetrol”da və “Azərtrans” MMC-də əmək haqlarının itkisinə görə 428.451,84 dollar, üstəgəl 1 oktyabr 2007-ci ildən Məhkəmənin qərar çıxaracağı tarixədək olan dövrdə gəlirlərin sonrakı itkiləri (eyni qaydada hesablanmaqla); b) “qanunsuz olaraq “Azpetrol”dakı ofisindən müsadirə olunmuş şəxsi əmanətlərinə” görə 1.300.000 dollar; c) üzərinə həbs qoyulmuş “Bank of Baku”dakı səhmlərinin dəyərinə görə 1.686.815,51 dollar və həmin səhmlərin 2004-cü ildən 2007-ci ilədək yığılaraq ödənilməmiş qalan dividendlərinə görə 1.048.306,23 dollar; və d) mənzilindən müsadirə olunmuş müxtəlif əşyalara görə 36.611 dollar.

155. Hökumət bildirdi ki, əmək haqlarının itirilməsinə görə tələb olunan məbləğ həddən artıq yüksəkdir, əsassızdır və yetərli sübutedici sənədlərə əsaslanmayıb. O, daha sonra bildirdi ki, maddi ziyanla bağlı tələblərin təsdiqi üçün təqdim edilmiş sənədlər “təfsilatlı və tam deyil”. Nəhayət, Hökumət iddia etdi ki, ərizə təqdim edildiyi və onun barəsində məlumat verildiyi vaxt ərizəçi hər hansı əmlakından məhrum edilməmişdi və mümkün müsadirə məsələsi məhkəmələr tərəfindən həllini gözləyirdi.

156. Məhkəmə aşkar edilmiş pozuntularla əmək haqqının itkisi ilə əlaqədar iddia edilən maddi ziyan arasında hər hansı səbəbiyyət əlaqəsi görmür. Müsadirə olunmuş müxtəlif əmlaklarla bağlı tələblərə gəldikdə, Məhkəmə qeyd edir ki, şikayətlərin bu əmlaklara aid hissəsi qəbul edilməz elan olunub. “Bank of Baku”dakı səhmlərin üzərinə həbs qoyulması ilə bağlı şikayətə gəldikdə, Məhkəmə qeyd edir ki, bu şikayətin hüdudları yalnız ərizəçinin mülkiyyət hüquqlarını müvəqqəti məhdudlaşdıran tədbirin qanunsuzluğu məsələsi ilə məhdudlaşdırdı və onu həmin səhmlərin sahibliyindən bütünlüklə məhrum edən hər hansı tədbirlərə aid deyildi. Belə olan halda, bu şikayətin hüdudları çərçivəsində Məhkəmə aşkar edilmiş pozuntu ilə üzərinə həbs qoyulmuş səhmlərin və dividendlərin ümumi dəyərinə aid tələb arasında hər hansı səbəbiyyət əlaqəsi görünmür.

157. Buna görə də Məhkəmə maddi ziyanla bağlı tələbləri rədd edir.

2. Mənəvi ziyan

158. Ərizəçi bildirdi ki, Konvensiyada nəzərdə tutulan hüquqlarının pozulması ona ağrı, iztirab, təşviş və sarsıntı gətirib, nüfuzuna ziyan vurub. Ərizəçi hər hansı konkret məbləğ göstərmədən Məhkəmədən xahiş etdi ki, ona “bu işdə haqlı və ədalətli” hesab etdiyi kompensasiya təyin etsin.

159. Hökumət bildirdi ki, pozuntuların müəyyən edilməsi ərizəçinin məruz qaldığı hər hansı mənəvi ziyanla bağlı yetərli kompensasiya təşkil etmiş olardı.

160. Məhkəmə hesab edir ki, ərizəçi mənəvi ziyana məruz qalıb və bu ziyan təkcə pozuntuların müəyyən edilməsi ilə kompensasiya oluna bilməz, buna görə də, ona kompensasiya təyin olunmalıdır. Konvensiyanın 41-ci maddəsinin tələb etdiyi kimi, qiymətləndirməni ədalətli əsasda həyata keçirərək, Məhkəmə ərizəçiyə bu bənd üzrə 7.000 avro məbləğini üstəgəl bu məbləğdən tutula bilən hər hansı vergi məbləğini təyin edir.

B. Məhkəmə xərcləri və digər məsrəflər

161. Ərizəçi Məhkəmədəki icraatla bağlı vəkil qonorarlarına görə 172.737 funt sterlinq üstəgəl “hələ davam edən və hesablanmayan işə” görə əlavə 9.619,50 funt sterlinq məbləğini tələb etdi. Bu vəkil qonorarları *Trowers & Hamblins* hüquq məsləhətxanasından olan xanım Lyusi Ceyms (*Lucy James*) və *Blackstone Chambers* vəkillik kontorunda çalışan, Hern Hilldən olan krallıq vəkili lord Lester tərəfindən yerinə yetirilmiş işlə bağlı tələb olunub. Bu tələbinin təsdiqi üçün ərizəçi yuxarıda adı çəkilən vəkillər tərəfindən hazırlanmış bir sıra vaxt cədvəllərini və hesab-fakturaları təqdim etdi, onlar vəkillərin bir saatlıq işi üçün qonorarları və bir sıra digər müxtəlif ödəniş və xərcləri əhatə edir.

162. Hökumət bildirdi ki, tələb olunan məbləğlər həddən artıq çoxdur və əsaslı və ya zəruri olaraq çəkilən xərclər deyil. O, qeyd etdi ki, təqdim edilən hesab-fakturalardakı qeydlərin çoxu olduqca ümumi xarakterlidir və müvafiq vəkil tərəfindən yerinə yetirilmiş konkret işi göstərmir. Bundan başqa, hesab-fakturalarda həmçinin ərizəçini Məhkəmə qarşısında təmsil etmək səlahiyyətinə malik olmayan şəxslər tərəfindən yerinə yetirilmiş işlərə dair qeydlər də var.

163. Məhkəmənin presedent hüququna əsasən, ərizəçi məhkəmə xərclərinin və digər məsrəflərin əvəzinin ödənilməsi hüququna yalnız o halda malik olur ki, həmin xərclərin həqiqətən və zəruri olaraq çəkildiyi sübut edilsin və onlar miqdarca ağlabatan olsun.

164. Məhkəmə qeyd edir ki, ərizəçinin vəkilləri tərəfindən təqdim edilmiş sənədlərin xeyli hissəsi o şikayətlərlə əlaqədar idi ki, onlar ya qəbul olunmayan elan edilib, ya da hazırkı işin əhatə dairəsindən kənar hesab olunub. Buna görə də, həmin sənədlərlə bağlı çəkilmiş məhkəmə xərclərinə və digər məsrəflərə görə heç bir əvəz ödənişi təyin oluna bilməz.

165. Məhkəmə həmçinin qeyd edir ki, bir sıra məhkəmə xərcləri ilə və digər məsrəflərlə bağlı tələblər müvafiq sübutlarla təsdiq edilməyib. Bundan başqa, ərizəçi vəkillərinin tələb etdikləri bütün qonorarların zəruri və əsaslı olduğuna Məhkəməni inandıra bilmədi. Məhkəmə ədalət prinsipi əsasında qərar çıxararaq və ərizəçinin təqdim etdiyi tələblərin detallarını, habelə mürəkkəbliyi bu işlə müqayisə oluna bilən işlərdə britaniyalı vəkillərə təyin olunan məbləğləri nəzərə alaraq, məhkəmə xərclərinə və digər məsrəflərə görə ərizəçiyə 25.000 avro məbləğini üstəgəl bu məbləğdən tutula bilən hər hansı vergi məbləğini təyin edir.

C. İcranın gecikdirilməsinə görə faiz

166. Məhkəmə məqsədəuyğun hesab edir ki, icranın gecikdirilməsinə görə faiz Avropa Mərkəzi Bankındakı borc dərəcəsinin yuxarı həddinə əsaslanmalıdır və onun üzərinə daha üç faiz əlavə olunmalıdır.

BU ƏSASLARA GÖRƏ MƏHKƏMƏ YEKDİLLİKLƏ:

1. Konvensiyanın 5-ci maddəsinin 3-cü və 4-cü bəndləri (ərizəçinin həbsdə saxlanılmasının qanuniliyinə məhkəmə tərəfindən baxılmasının ədalətliliyi ilə bağlı) və Konvensiyanın 1 sayılı Protokolunun 1-ci maddəsi üzrə (ərizəçinin “Bank of Baku”dakı səhmlərinin üzərinə həbs qoyulması ilə bağlı) şikayətləri qəbul olunan, ərizənin qalan hissəsini isə qəbul olunmayan *elan edir*;

2. *Qərara alır ki*, Konvensiyanın 5-ci maddəsinin 3-cü bəndi pozulub;

3. *Qərara alır ki*, ərizəçinin həbsdə saxlanılması məsələsinə məhkəmə tərəfindən baxılması ilə bağlı Konvensiyanın 5-ci maddəsinin 4-cü bəndi pozulub;

4. *Qərara alır ki*, ərizəçinin “Bank of Baku”dakı səhmlərinin üzərinə həbs qoyulması barədə qərarın qanuniliyi ilə bağlı Konvensiyanın 1 sayılı Protokolunun 1-ci maddəsi pozulub;

5. *Qərara alır ki*:

a) cavabdeh dövlət Konvensiyanın 44-cü maddəsinin 2-ci bəndinə uyğun olaraq bu qərarın qəti qərara çevrildiyi tarixdən sonra üç ay ərzində ərizəçiyə aşağıdakı məbləğləri ödəməlidir:

i) mənəvi ziyana görə 7.000 (yeddi min) avro üstəgəl bu məbləğdən tutula bilən hər hansı vergi məbləği (bu məbləğlər ödəniş tarixində tətbiq edilən məzənnə üzrə yeni Azərbaycan manatına çevrilməlidir); və

ii) məhkəmə xərclərinə və digər məsrəflərə görə 25.000 (iyirmi beş min) avro, üstəgəl ərizəçidən tutula bilən hər hansı vergi məbləği (bu məbləğlər ödəniş tarixində tətbiq edilən məzənnə üzrə funt sterlinqə çevrilməli və ərizəçinin nümayəndələrinin Birləşmiş Krallıqdakı bank hesabına ödənilməlidir);

b) yuxarıda qeyd edilən üç aylıq müddət bitdikdən sonra öhdəlik icra edilənə qədər yuxarıda qeyd edilən ödənilməli məbləğlərin üzərinə Avropa Mərkəzi Bankındakı borc dərəcəsinin yuxarı həddinə bərabər olan adi faiz məbləği əlavə olunmalı və onun da üzərinə daha üç faiz əlavə olunmalıdır;

6. Əvəzin ədalətli ödənilməsi haqqında ərizəçinin qalan tələblərini *rədd edir*.

Qərar ingilis dilində tərtib edilmiş və Məhkəmə Reqlamentinin 77-ci Qaydasının 2-ci və 3-cü bəndlərinə uyğun olaraq, 6 dekabr 2011-ci ildə qərar barədə yazılı məlumat verilmişdir.

Nina Vayiç (*Nina Vajić*)

Sədr

Andre Vampak (*André Wampach*)

Katib müavini